

УДК: 94:341.7(460) [(477.74-25) "18"]

“НЕВИННА ЖЕРТВА” КРИМСЬКОЇ ВІЙНИ (1853–1856): ІСТОРІЯ ІСПАНСЬКОГО КОНСУЛА Ф. БАКЕРА-І-РІБАСА*

Богдан ЧУМА

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна

На підставі досі неопублікованих архівних матеріалів у статті розкрито перипетії життя іспанського консула в Одесі Франсиско Бакера-і-Рібаса упродовж 1825–1863 рр. Під час воєнних дій його помістя в Криму, поблизу Керчі, грабували і руйнували, почергово, турецькі, російські й англійські війська. Для відшкодування збитків консулу довелося вдатися до активної дипломатичної переписки і, за допомогою іспанського уряду, успішно клопотати про відшкодування втрат перед урядами Російської, Оттоманської та Британської імперій. Вивчення матеріалів цієї переписки і публікація окремих листів дозволяє подивитися на історію Кримської війни (1853–1856) та її наслідки знизу – з точки зору досвіду окремої особи, її власної мікроісторії.

Ключові слова: Кримська війна, Генеральне консульство Іспанії в Одесі, Ф. Бакер-і-Рібас, дипломатичне листування, мікроісторія.

Цього року минає 160-а річниця від початку Кримської або Східної війни (1853–1856). Навряд чи ця подія викличе якісь емоції у сучасників, але не має жодних сумнівів, що один із епізодів того конфлікту – оборона Севастополя (жовтень 1854 – вересень 1855 рр.) – стане черговим приводом для суперечок щодо політичної приналежності “міста слави”, в якій кожна зі сторін покликатиметься на власні історичні аргументи. За таких умов дійти загальної згоди практично не можливо, але видається можливим уникнути самої причини дискусії – взаємозалежності політики й історії. Для цього потрібно відмовитися від принципів “традиційної історіографії”¹ та звернутися до історії окремих індивідів, що дозволить побачити конкретний історичний факт крізь множинність особливих досвідів – мікроісторій на тлі великої війни. Таким досвідом є історія Франсиско Бакера-і-Рібаса – іспанського консула в Одесі у 1825–1863 рр., перипетії життя якого лягли в основу даної публікації.

* Дана публікація розвиває тему доповіді, виголошеної на III Конгресі іспаністів України (Севастополь, 22–23 вересня 2012 р.) й опублікованої у відповідному збірнику матеріалів, див.: *Chuma B. Víctima inocente de la Guerra de Crimea (1853–1856): Historia del Cónsul español Francisco Vaquer y Ribas / Bohdan Chuma // Actas del III Congreso de Hispanistas de Ucrania (Sevastopol, 22 y 23 de septiembre de 2012). [Kyiv], [2013]. Págs. 33–41.*

¹ Словосполучення “традиційна історіографія” спеціально взято в лапки, аби виділити його як своєрідну історіографічну парадигму, котра заперечується “новою історіографією”, див.: *Берк П. Вступ. Нова історія: її минуле і майбутнє / Пітер Берк // Нові підходи до історіописання / За ред. П. Берка; пер. з англ. Київ, 2010. С. 15–19.*

Біографія консула Ф. Бакера-і-Рібаса, як, зрештою, й історія іспанського консульства в Одесі XIX ст., усе-ще мало досліджена і майже невідома в історіографії². Головним джерелом її вивчення є консульська кореспонденція, що зберігається у трьох описах Національного історичного архіву (Мадрид, Іспанія)³ та в Архіві Міністерства закордонних справ Іспанії, фонди якого нами у даний час не опрацьовано. Поодинокі листи Бакера-і-Рібаса, що зберігаються в обох іспанських архівах, опубліковано в іспаномовному “Іспансько-російському дипломатичному збірнику (1800–1903)”⁴.

Про “доодеський” період життя Ф. Бакера-і-Рібаса нам нічого не відомо. В Одесі він з’явився не пізніше 1817 р.⁵ як торговий агент і, невдовзі, зумів

² Про окремі сторони діяльності іспанських дипломатів у Російській імперії в першій половині XIX ст. можна дізнатися із наших попередніх публікацій: Чума Б. Встановлення торговельних відносин Іспанії та підросійської України у першій чверті XIX ст. / Богдан Чума // Гуржіївські історичні читання (Збірник наукових праць) / Ред. кол.: В. Смолій, А. Кузьмінський, С. Наумов. Черкаси, 2009. С. 264–268; Чума Б. Діяльність Луїса дель Кастильйо на посаді першого консула Королівства Іспанії в Одесі (1804–1825 рр.) / Богдан Чума // Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Ред. кол.: В. Смолій, О. Гуржій, А. Морозов та ін. Черкаси, 2011. Вип. 4. С. 278–281; Чума Б. Іспанське консульство в Одесі першої чверті XIX ст.: організація та напрямки діяльності / Богдан Чума // Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах / Гол. ред. В. Савченко. Вип. 12. Одеса, 2011. С. 150–162; Chuma B. La imagen del Imperio Ruso. Correspondencia de Juan Valera desde San Petersburgo (1856–1857) / Bohdan Chuma // Pomirko R., Chuma B., Oliynyk N. (eds.). España – Europa Oriental: el alejamiento geográfico y la proximidad cultural. Actas del Seminario Científico Internacional de Hispanistas, Lviv, 22 de octubre de 2010. Lviv, 2011. Págs. 57–69; Chuma B. Los primeros pasos del comercio español por el puerto de Odesa / Bohdan Chuma // Congreso Internacional “Investigaciones comparadas ruso-españolas: aspectos teóricos y metodológicos”, Granada, 7–9 de septiembre de 2011. Ponencias y comunicaciones / R. Guzmán Tirado, L. Sokolova (eds.). Granada, 2011. Págs. 513–517.

³ Archivo Histórico Nacional (далі – AHN), Sección de Estado (далі – SE), Legajo 6220: Correspondencia del Consulado de Odessa, 1802–1833; Legajo 8351: Correspondencia del Consulado de Odessa, 1834–1847; Legajo 8352: Expedientes del consulado de Odessa, 1828–1857.

⁴ Corpus diplomático hispano-ruso (1800–1903). T. II / Ángel Luis Encinas Moral (dir.). Madrid, 2005. Цей збірник опубліковано у рамках спільного іспансько-російського проекту, що передбачав видання двома мовами відповідних документів за 1667–1917 рр. Однак, після успішної публікації першого тому однакових матеріалів (Corpus diplomático hispano-ruso (1667–1799). T. I / M. Espadas Burgos (ed.). Madrid, 1991; Россия и Испания: документы и материалы. Том I: 1667–1799 / Под ред. Л. Ильичева. Москва, 1991), підготовка наступного тому затяглася і втратила синхронність. Російський варіант другого тому збірника з’явився друком у 1997 р., включав 123 документи за 1800–1917 рр. і не містив жодного письмового свідчення з Одеси (див: Россия и Испания: документы и материалы. Том II: 1800–1917 / Под ред. С. Пожарской и др. Москва, 1997). Натомість іспанська сторона підготувала до друку значно більшу кількість матеріалів, розділених хронологічно у другому (1800–1903) і третьому (1904–1917) томах, з яких нині опубліковано лише другий том. Він містить 254 матеріали, у тому числі 19 документів із Одеси, з яких усі належать перу Ф. Бакера-і-Рібаса (див: Corpus diplomático hispano-ruso (1800–1903). T. II. págs. 143–146, 161–164, 170–174, 227–233, 250–256, 258–261, 263–272, 278). Більшість поданих у цьому томі документів присвячені торгівельним відносинам між обома країнами і жоден не стосується перипетій Кримської війни.

⁵ У присвяті до “Пам’ятки” про чорноморську торгівлю, опубліковану в Мадриді 1832 р., Бакер-і-Рібас виправдовувався: “Далеко від улюбленої батьківщини вже протягом п’ятнадцяти

виділитися серед невеликої кількості підданих іспанської корони, що проживали у цьому місті, так, що вже у 1824 р. його відзначив перший Консул Іспанії в Одесі Луїс дель Кастильйо (1802–1825). З його листа від 2 квітня 1824 р. дізнаємося про отримання дозволу повернутися на Батьківщину для “відновлення здоров’я” і залишити своїм заступником, на посаді віце-консула, Ф. Бакера-і-Рібаса – “каталонського торговця, котрий проживає у цьому портовому місті”⁶. У цьому ж листі Л. дель Кастильйо висловив бажання назавжди перебратися до Іспанії, позаяк торгівля у басейні Чорного моря утруднювалася тривалим російсько-турецьким конфліктом, а з невеликим обсягом завдань може впоратися Ф. Бакер-і-Рібас, який виконуватиме обов’язки віце-консула “без платні”⁷. Персональні зміни в іспанському консульстві відбулися вже наступного року – першого офіційного листа, який зберігся в архіві, Бакер-і-Рібас підписав 11 вересня 1825 р.

Очевидно, перед тим як залишити Одесу дель Кастильйо мусів передати своєму наступникові основні навички дипломатичної роботи, але на початковому етапі діяльність нового консула все-ще утруднювали брак відповідних знань і досвіду. Це, наприклад, відзначив один із чиновників іспанського уряду, звернувши увагу Бакера-і-Рібаса, щоб у листах “не збивалися до купи непов’язані між собою справи”, і змусивши останнього попросити в уряду “інструкції для консулів, а також морські регламенти, консульські тарифи” й інші матеріали для власної самоосвіти⁸. А вже наприкінці 1829 р. дипломатична кар’єра – а з нею й подальша історія життя Ф. Бакера-і-Рібаса, зафіксована в офіційному листуванні – могла завершитися. У цей час до Одеси, “як консул у цьому місті”, прибув Антоніо де Естефані, що виконував задекларовані функції протягом першої половини 1830 р. Нам не відомо, якими засобами скористався Ф. Бакер-і-Рібас для виправлення ситуації на свою користь – хоч можемо припустити, що каталонському торговцю не забракло впливових зверхників у самій Іспанії – але повернути посаду йому таки вдалося. Більше того, невдовзі він отримав “винагороду у шість тисяч реалів⁹ щорічно, призначених для покриття можливих видатків”, що мала виплачуватися з 1 травня 1828 р. до часу прибуття А. де Естефані, та був підвищений до чину консула, про що свідчить опосередкована згадка про

років, у країні, в якій я не мав жодної можливості вдосконалювати кастильську мову, мій стиль мусив погіршитися...”, див.: *Baquer y Rivas F. Memoria sobre el comercio de los puertos de Mar Negro, de Azow y de Danubio, y modo de entablar relaciones mercantiles con la Persia por Tiflis / Francisco Baquer y Rivas. Madrid, 1832.*

⁶ АНН, SE, Legajo 6220: Carta de Luis del Castillo del 17 de Agosto de 1824.

⁷ Ibid.

⁸ АНН, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 4/16 de Octubre de 1829.

⁹ Тут і далі йдеться про реалі білоном (*reales de vellón*) – основну грошову одиницю Іспанії першої половини – середини XIX ст., що виготовлялася зі сплаву міді та срібла. Обмінний курс до срібного реала (3,35 г металу) становив 1 до 2,5.

збереження винагороди у такому ж розмірі для забезпечення “діяльності консула”¹⁰.

У суперечці за одеське консульство Ф. Бакеру-і-Рібасу, ймовірно, допоміг також досвід комерційної діяльності, якої він не зрікся на дипломатичній службі. Обов’язки торгового агента передбачали збір корисної інформації, котра передавалася відповідним купецьким об’єднанням. Але у 1830 р. Бакер-і-Рібас заявив про підготовку “Повідомлення про пряму торгівлю, що може бути встановлена між Одесою, Іспанією та її Америками” для всіх зацікавлених торговців Іспанії та переслав його уряду в Мадриді¹¹. Серед офіційних мотивів появи цього тексту Бакер-і-Рібас зазначив, що написати це “Коротке повідомлення” його зобов’язав Посол Іспанії у Санкт-Петербурзі з нагоди укладення миру між Російською й Оттоманською імперіями (Адріанопольський мир від 14 вересня 1829 р.), що дозволяв сподіватися активізації двосторонніх торговельних взаємин¹². Серед неофіційних причин, які змусили Бакера-і-Рібаса оприлюднити корпоративну інформацію, можемо припустити необхідність довести свою професійну придатність.

Однак сумнівно, щоб дане “Повідомлення” стало вирішальним для збереження консульської посади. Мабуть, головні причини цього залишаються невідомими, але у будь-якому випадку в 1830 р. Бакер-і-Рібас утвердився на дипломатичній службі, надалі використовуючи своє становище не лише для розвитку двосторонніх торговельних взаємин, але й для підтримки власної справи.

¹⁰ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 20 de Junio / 2 de Julio de 1830. На початку 1831 р. Консулу в Одесі було призначено платню у розмірі 12 тис. реалів щорічно, див.: AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 10/ 22 de Abril de 1831. Згідно з інформацією, розміщеною у збірнику Королівських указів за 1835 р. урядові видатки на утримання Консульства в Одесі склали 18 тис. реалів, з яких 12 тис. призначалися на платню консула, а 6 тис. – на покриття видатків, див.: Decretos de la Reyna Nuestra Señora Doña Isabel II, dados en Su Real Nombre por Su Augusta Madre la Reyna Gobernadora... desde 1 de Enero hasta fin de Diciembre de 1835. Por Don Josef María de Nieva, Tomo Vigésimo. Madrid, 1836. Pág. 189.

¹¹ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 1/13 de Junio de 1830. У 1832 р. в Королівській друкарні Мадрида дане “Повідомлення” було опубліковане окремою книгою зі значно більшим об’ємом інформації, див.: Baquer y Rivas F. Memoria sobre el comercio... Мабуть, підготовку цього тексту Бакер-і-Рібас розпочав значно раніше, позаяк у 1828 р. та сама друкарня опублікувала подібну працю Л. дель Кастильйо, вже у якості Уповноваженого в справах у Константинополі, див.: *Castillo L. del. Observaciones sobre el comercio del Mar Negro, con especificación del que los españoles pueden hacer allí ventajosamente* / Luis del Castillo. Madrid, 1828.

¹² У цьому ж листі бачимо, що про свій доробок Бакер-і-Рібас інформував не лише уряд у Мадриді, але й “усно” повідомив про нього Новоросійського генерал-губернатора Міхаїла Воронцова (1822–1854), який висловив жваве зацікавлення і побажав підтримати проект іспанського консула, попрохавши копію “Повідомлення” у французькому перекладі, щоб “передати її у друкованому вигляді російському консулу в Кадисі для поширення серед тамтешніх торговців”. У свою чергу, Ф. Бакер-і-Рібас вирішив поширити її самостійно від імені товариства “Baquer y Compañía”, аби “донести до відома Торговців Кадиса, що в цьому місті вони мають Іспанський дім для торговельних справ, які їм тут пропонуються”, див.: AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 1/13 de Junio de 1830.

Врешті, дон Франсиско не був самотнім в Одесі. Окрім невизначеної та нестабільної кількості інших іспанців – як правило, торговців – у роботі йому допомагали двоє рідних братів – акціонерів Торгівельного дому “*Vaquer y Compañía*”¹³. Один із них – Хайме Бакер-і-Рібас – спершу обіймав посаду Віце-консула в Одесі, а в 1846 р. переведений на посаду Консула в Керчі¹⁴. Також він був одружений, хоча про його дружину ми не маємо жодної інформації, окрім короткої згадки наприкінці історії, де вона з’являється як “вдова” і “спадкоємиця” Ф. Бакера-і-Рібаса. Так само наразі нам нічого не відомо про його прямих нащадків.

У 1845 р. Ф. Бакера-і-Рібаса підвищили до Генерального консула¹⁵. Цьому, мабуть, також посприяла підприємницька вдача одеського консула, який, наприклад, у 1837–1838 рр. переправив до Іспанії “*кілька саджанців кримської маслини, справді стійкої до температури у 14 градусів нижче нуля*”, щоб поширити їх на півночі Піренейського півострова – провінціях Галісії й Астурії¹⁶; у 1847 р. – “*побуджений природним зацікавленням, яке підштовхує кожного бути добрим сином своєї батьківщини*” – Ф. Бакер-і-Рібас зумів дістати взірць “*нової раси*” шовковичних шовкопрядів, виведених у Росії, і також переслати їх до Іспанії¹⁷. У вдячність за службу, в 1845 р. його нагородили Королівським Вельмишановним Орденом Карлоса III¹⁸, а двома роками пізніше – Королівським Орденом Ізабелли Католицької¹⁹. Хоча про відшкодування видатків за пересилку вказаних товарів Генеральному консулу доводилося нагадувати своєму урядові до 1851 р.²⁰

Поодинокі згадки підтвердження успішності підприємницької діяльності Ф. Бакера-і-Рібаса знаходимо в офіційній кореспонденції. Так, в одному з листів він заявив про отримання пошти з Мадрида “*моїм кораблем, який позавчора*

¹³ АНН, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 15/27 de Julio de 1829; Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 1/13 de Junio de 1830.

¹⁴ АНН, SE, Legajo 8351: Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 19/31 de Mayo de 1846.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ АНН, Sección de Estado, Legajo 8352: Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 18/30 de Marzo de 1838; Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 25/6 de Noviembre de 1850.

¹⁷ АНН, SE, Legajo 8352: Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 24/5 de Febrero de 1847.

¹⁸ У 1852 р. таким самим Орденом було нагороджено Хайме Бакера-і-Рібаса, який у той час обіймав посаду Консула у Відні, див.: *Cárdenas Piera E. de. Propuestas, solicitudes y decretos de la Real y Muy Distinguida Orden de Carlos III. Tomo II: Decretos A-CH / Emilio de Cárdenas Piera. Madrid, Hidalguía, 1991. Pág. 91.*

¹⁹ Повідомлення про призначення Ф. Бакера-Рібаса Командором Королівського Ордену Ізабелли Католицької подано на окремому листі без вихідних даних, що зберігається в описі 8352.

²⁰ АНН, SE, Legajo 8352: Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 2/14 de Marzio de 1851; Carta de Francisco Vaquer y Ribas del 12/24 de Noviembre de 1851. У згаданих листах Бакер-і-Рібас, здається, привідкрив таємницю свого зверхнику, доручивши передати заборговані кошти Дону Антонію Лопесу де Кордобі (1799–1854) – Сенатору королівства, який упродовж 1818–1847 р. перебував на дипломатичній службі, у тому числі обіймав різні посади у Дипломатичному представництві в Константинополі, див.: *Lucía Castejón R. Antonio López de Córdoba. Otro heroe anónimo / Rodrigo Lucía Castejón // ISIMU: Revista sobre Oriente Próximo y Egipto en la antigüedad. N. 7. Madrid, 2004. Págs. 33–45.*

прибув із *Констинтинополя*²¹, а в іншому – похвалився щедрістю братів Бакер-і-Рібас, які вирішили передати 500 реалів у допомогу місцевості Оріуеля (сьогодні входить до провінції Аліканте), що постраждала від “жахливого землетрусу”²². Як уже згадувалося раніше, з 1830 р. Консулу в Одесі було призначено річну платню у розмірі 6 тис. реалів, яку подвоєно з наступного року. Однак уже 1834 р. до Мадриду було відправлено листа зі скаргою на “нещасливі обставини” життя “у найдорожчій країні з усіх, що є в Європі” та проханням змінити спосіб проведення платежів. Нові правила обміну валют, запроваджені уповноваженим іспанським урядом банкіром, викликали обурення Бакера-Рібаса, оскільки з 18 тис. реалів (12 тис. – платня, 6 тис. – покриття видатків) при перерахунку втрачався 3 951 реал, внаслідок чого консул висловив бажання отримувати платню іспанською валютою – “як це практикувалося раніше” – у будь-якому європейському місті поза кордонами Росії та через власного уповноваженого²³.

Хоча матеріальне становище Бакера-і-Рібас не було аж настільки складним як це можна уявити з попереднього листа. Обіймаючи посаду Консула в Одесі, який відповідав за іспанські інтереси на всьому чорноморському узбережжі Російської імперії, та не полишивши власної підприємницької діяльності, можемо припустити, що дон Франсиско не цурався скористатися своїм становищем для розвитку власної справи. Про статки Бакера-і-Рібаса також дізнаємося з випадкових уривків офіційного листування. У 1830 р., “*Користуючись правом, свого часу наданим мені законом про чужинців цієї країни*”, він придбав “*помістя і заклав велике господарство для вирощування сільськогосподарської продукції та розведення овець-мериносів*”²⁴. А протягом дев’яти місяців 1840 р. перебував у Німеччині, де “покрощував” своє здоров’я “холодними водами Грайфенберга”²⁵ під контролем “найавторитетніших лікарів”²⁶.

На підставі наведених даних можемо підсумувати, що Ф. Бакер-і-Рібас зумів добре облаштуватися в Одесі та з 1833 р. претендував на першість серед іспанських дипломатів у Російській імперії²⁷. Але також не піддається сумнівам,

²¹ АНН, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 3/15 de Diciembre de 1828.

²² АНН, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 17/29 de Mayo de 1829. Аби виділити важливість свого внеску, Ф. Бакер-і-Рібас не забув згадати про “малу чисельність” підданих іспанської корони в Одесі, котрі “є людьми невеликих статків” і не можуть прийти на допомогу своїм співвітчизникам.

²³ Важкі умови життя в Одесі виражалися надзвичайно красномовно: “*настільки відчутні й істотні витрати надміру обтяжують моє сумне становище, заганяючи в бідність, бо я не можу оплачувати всю цю настільки непомірну і водночас необхідну марнотратність, якій тут піддаються*”, див.: АНН, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer del 10/22 de Mayo de de 1834.

²⁴ АНН, SE, Legajo 8352: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 21/2 de Agosto de 1855.

²⁵ Тут, мабуть, ідеться про населений пункт на півдні Баварії.

²⁶ АНН, SE, Legajo 8351: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 10/22 de Enero de 1841.

²⁷ Після смерті іспанського монарха Фернандо VII Бурбона (1808–1833) імператор Микола I (1825–1855) не визнав змін у престолонаслідуванні Іспанії та, відповідно, королеви Ізабелли II (1833–1868), підтримуючи претендента Дона Карлоса. Це привело до розриву політичних відносин між обома державами. Така ситуація зберігалася до 1856 р., коли до Росії прибуло “надзвичайне посольство” на чолі з герцогом де Осуною, див.: Чума В. *La imagen del Imperio Ruso...* págs. 58–59.

що життя у цьому місті впродовж першої половини XIX ст. не було легким. У 1828 р. дон Франсиско пережив “тривалу і важку хворобу”, що стала причиною його непрацездатності протягом червня-листопада²⁸. У 1829–1830 рр. його життю загрожувала “жахлива пошесть” чуми, що поширилася із завойованих Росією турецьких провінцій²⁹, внаслідок чого – в умовах неминучої небезпеки і “для того, щоб ми – троє братів – не залишалися тут разом” – Ф. Бакер-і-Рібас безуспішно просив уряд дозволити йому тимчасово перебратися до Криму³⁰. У 1833 р. його життю – як, зрештою, й усім європейцям – загрожувала епідемія холери котра повторилася в 1848–1849 рр.³¹

Але правдивого краху Ф. Бакер-і-Рібас зазнав під час Кримської війни, головним чином у 1855 р. Його помістя поблизу Керчі, почергово, грабували і руйнували турецькі, російські й англійські війська, а загальна вартість збитків, за підрахунками самого Генерального консула, склала 251 тис. 975 срібних рублів, 65 коп.³² Аби відшкодувати завдані втрати, які “поглинули всі статки давнього Слуги Держави, невинної жертви зловживання, вчиненого з відвертим порушенням права нейтральності військами дружньої нації”³³, дон Франсиско був змушений вдатися до тривалої тяганини з урядами Російської, Османської та Британської імперій. Із цією метою він у 1861 р. відвідав Стамбул і, зрештою добився від відповідних урядів відшкодування збитків, завданих російською (42 245 рублів сріблом) й турецькою (55 тис. рублів сріблом) сторонами конфлікту. Незавершеною залишилася лише справа британського відшкодування, котру перервала смерть Ф. Бакера-і-Рібаса³⁴.

Далі подано вибране листування Ф. Бакера-і-Рібаса упродовж 1855–1862 рр. в оригіналі – іспанською мовою, та в українському перекладі, зробленому автором цієї публікації. Усі листи написані від руки, іспанською мовою, на окремих листах паперу, у лівому верхньому куті якого видрукувано напис: “Генеральне Консульство Іспанії в Одесі №”. Їхніми адресатами були Перші державні секретарі, що були заступниками Державного міністра Уряду Іспанії (сучасний відповідник – міністр закордонних справ).

²⁸ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 19 de Noviembre / 1 de Diciembre de 1828.

²⁹ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 10/22 de Junio de 1829.

³⁰ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 15/27 de Julio de 1829.

³¹ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 5/17 de Agosto de 1833; AHN, SE, Legajo 8351: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 28/10 de Noviembre de 1848; Carta de Francisco Baquer y Ribas del 22/3 de Agosto de 1849.

³² AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 2/14 de Mayo de 1857.

³³ AHN, SE, Legajo 6220: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 19/31 de Diciembre de 1855.

³⁴ В описі 8352 Національного історичного архіву Іспанії містяться повідомлення, написані на окремих листках паперу без повних вихідних даних, про надання дозволу Бакеру-і-Рібасу на подорож до Лондона (16 вересня 1862 р) і підтвердження про виплати турецького відшкодування “вдові пана Бакера-і-Рібаса” (від 10 квітня 1863 р. і 20 жовтня 1864 р.).

ДОКУМЕНТИ³⁵

№ 1

№ 63

Odessa, 21/2 de Agosto de 1855

Dirección Política**Al Exmo Sr. Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S. M.**

Muy Señor mio: Usando el derecho que a la sazón me concedía la ley de extranjería de este país, compré ha más de quince años una posesión y formé un vasto establecimiento agrícola y de merinos en las inmediaciones de Kertch. Ocupadas recientemente esta ciudad y sus comarcas por el ejército coalizado, si bien fueron elevadas e incendiadas varias haciendas vecinas de propiedad rusa, la mía fué escrupulosamente respetada durante todo el tiempo que permanecieron en Kertch las tropas Anglo-Francesas, pero después de haberse marchado estas, los soldados turcos, violando el derecho de neutralidad, reconocido en todos tiempos y altamente proclamado por los beligerantes en la presente guerra, saquearon la casa y se llevaron cuatro rebaños que contenían aproximadamente ocho mil reses selectas de merinos.

Contra esta violación del derecho de neutralidad, cometida con calma y premeditación y sin caso alguno fortuito de guerra que lo exigiera, he protestado solemnemente por conducto de General Ruso Baron de Wranghel, quien opera en las inmediaciones de Kertch, en los términos que vera V.E. en la copia adjunta n. 1, y solisitado al propio tiempo el apoyo de la Legación de S.M. en Constantinopla, dirigiendole el Despacho, cuya copia adjunta n. 2 tenga igualmente la honra de remitir a V.E. por si, dado el caso que mi conducta alcanzase, como me atrevo a esperar, la superior aprobación del Gobierno de S.M., juzgase V.E. oportuno apoyar mi solisitud del modo y en la forma que estime más conveniente.

Cumple además a mi deber elevar a conocimiento de V.E., que, movido de una parte por la deferencia que se debe al Xefe de país, y de otra por el deseo de hacer constar en ocurrencia este paso oficial, he transmitido oficialmente una copia de mi protesta al Gobernador General de la Nueva Rusia y de la Besarabia.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa, 21/2 de Agosto de 1855.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 63

Одеса, 21/2 серпня 1855 р.

Політичне Управління**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]**

Вельмишановний пане! Користуючись правом, свого часу наданим мені законом про чужинців цієї країни, п'ятнадцять років тому поблизу Керчі я придбав помістя і заклав велике господарство для вирощування сільськогосподарської продукції та розведення овець-мериносів. Під час нещодавньої окупації цього міста і його околиць

³⁵ Усі подані тут документи зберігаються в описі 8352 Національного історичного архіву Іспанії, див.: AHN, SE, Legajo 8352: Expedientes del consulado de Odessa, 1828–1857.

коаліційними військами³⁶ чимало сусідніх володінь, що належали росіянам, були зруйновані та спалені, але мою власність упродовж усього часу перебування у Керчі англійсько-французьких військ добросовісно шанували; однак, тільки-но вони відійшли, турецькі солдати, порушуючи право нейтральності, що визнавалося в усі часи і було урочисто проголошено воюючими сторонами цієї війни, пограбували будинок і забрали чотири отари, які нараховували приблизно вісім тисяч добірних голів мериносів.

Супроти цього порушення права нейтральності, вчиненого зумисне, без докорів сумління і за відсутності жодних непереборних обставин війни, які б цього вимагали, я заявив офіційний протест через російського генерала барона Врангеля³⁷, котрий діяв в околицях Керчі, у терміни, які В[аша] С[вітлість] побачить у долученій копії №1, та одночасно звернувся за допомогою до Дипломатичного представництва Ї[ї] В[еличності] у Константинополі, відправивши офіційне повідомлення, копію якого під № 2 також маю за честь переслати В[ашій] С[вітлості] на випадок, коли моє повідомлення, як я наважуюся сподіватися, отримає найвище схвалення в Уряді Ї[ї] В[еличності] та якщо В[аша] С[вітлість] вважатиме гідним підтримати моє звернення у спосіб і у формі, які видадуться Вам доцільними.

Також вважаю доцільним повідомити В[ашу] С[вітлість], що, побуджений, з одного боку, повагою до керівника цього краю, а, з іншого, користуючись нагодою повідомити про мій випадок офіційним шляхом, копію мого протесту я офіційно переслав Генерал-губернаторові Новоросійському і Бессарабському³⁸.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 21/2 серпня 1855 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 2

№ 85

Odessa, 7/19 de Octubre de 1855

Dirección Política

A Exmo Sr. Primer Sedretario de Estado
El Cónsul General de S. M.

Muy Señor mio: De regreso de la excursión que he hecho en Crimea para cautelar en lo posible los intereses de mi hacienda, que son los intereses de un súbdito de S.M., cumple a mi deber elevar en conocimiento de V.E. los pasos que a tal objeto he practicado, transmitiendole adjunta copia de la correspondencia que por conducto del general ruso Baron de Wrangel y por vía parlamentaria he tenido con los Xefes del ejercito coalizado en Kertch Zenikalé, a saber: bajo el n. 1, copia de la respuesta de Halid Bajá a mi Nota de 12/24 de Julio, cuya copia tuve el honor de remitir a V.E. con mi despacho n. 63; Copia de mi segunda Nota al mismo fechado en Porpatch; n. 3, Copia de mi Comunicación al coronel frances d'Osmont, Xefe

³⁶ Англійсько-французькі війська зайняли Керч у травні 1855 р.

³⁷ Врангель Карл Карлович (1800–1872) – російський військовий, у 1855–1856 рр. обіймав посаду Командувача російських військ у східній частині Криму.

³⁸ У той час, від квітня 1855 до грудня 1863 рр., посаду генерал-губернатора обіймав Александр Строганов (1795–1891).

superior del circulo de Zenikalé; n. 4, Copia de su respuesta, en que participa estar dispuesto al devolverme los rebaños y en que pide se le señale el día para su recepción; n. 5, Copia de la respuesta de Halid Baja haciendo igual comunicación; n. 6, Copia de mi carta al mismo; n. 7, Copia de mi comunicación al citado coronel d'Osmont; n. 8, Copia de un Despacho de este último participando las disposiciones del Mariscal Péliissier sobre los rebaños de que se trata; n. 9, Copia de la carta de Halid Baja sobre el mismo objeto; n. 10, Copia de mi respuesta; n. 11, Copia de mi carta al coronel d'Osmont en respuesta de su última comunicación; y por último señalada con el n. 12, Copia de la carta que en último analisis dirijí al Principe Gorchakov, generalísimo de los ejércitos rusos.

En contesto de estos documentos me dispensa, Exmo Señor, de desenvolver las consideraciones que mà han guiado en esta negociación. Si no he logrado que se me restituyan los rebaños y demás objetos sustraídos de mi propiedad, creo haber dejado al menos bien sentado el principio que deberá servir de base a las reclamaciones ulteriores: cual es, el de que se hayan reconocido oficialmente los derechos de neutralidad.

Obligado por la resolución del Mariscal Péliissier a dejar los rebaños en las inmediateces de Kertch, y previendo la posibilidad de que combinaciones estratégicos podrían inducir los rusos a destruir mi hacienda para evitar que pasen a manos de los aliados los rebaños, el heno y la paja que hay en ella, he creído oportuno y conveniente dirigir al Príncipe Gorchakow, generalísimo de los ejércitos rusos, la comunicación n. 12, con el fin de dejar abiertas las vías para bien sentar las reclamaciones contra el gobierno ruso, a que indudablemente tendría derecho si tamaña eventualidad viniera a consumarse.

Mi conducta a Crimea ha sido esrupulosamente subordinada a la circunspección y prudencia que las circunstancias reclaman, y hallo una prueba de que ha sido aplaudida y apreciada por los Xefes de ambos ejércitos beligerantes, en el trato obsequioso que he merecido del General Wrangel y en las deferencias de las autoridades turco-francesas de Kertch. Restame solo, pues, por derecho, Exmo Sr., que obtenga igualmente la superior aprobación de V.E., y que condelecido el paternal Gobierno de S.M. de mis desgracias, se digne concederme su alta protección y amparo para alcanzar la justa indemnización que de derecho me corresponde.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 7/19 de Octubre de 1855.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 85

Одеса, 7/19 жовтня 1855 р.

Політичне Управління

**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[і] В[еличності]**

Вельмишановний пане! Повернувшись із подорожі до Криму, під час якої я намагався якнайкраще захистити інтереси моєї власності, що є інтересами підданого І[і] В[еличності], вважаю моїм обов'язком повідомити В[ашу] С[вітлість] про заходи, вчинені мною з цієї нагоди, переславши Вам у додатку копії листування, здійсненого через російського генерала барона Врангеля та, посередницьким шляхом, із Командувачем коаліційними

військами у Керчі та Єні-Кале³⁹, а саме: під № 1 – копія відповіді Халіда-паші⁴⁰ на мою Ноту від 12/24 липня, копію якої я мав за честь переслати В[ашій] С[вітлості] у моєму донесенні № 63; копія моєї другої Ноти за тією ж датою, складеної в Парпачі⁴¹; № 3 – копія мого Повідомлення французькому полковникові д'Осмонду⁴², Головнокомандувачу округи Єні-Кале; № 4 – копія його відповіді, в якій той висловлює готовність долучитися до повернення мені отар і просить повідомити про її отримання; № 5 – копія відповіді Халіфа-паші з подібним повідомленням; № 6 – копія мого листа останньому; № 7 – копія мого повідомлення вже згаданому полковникові д'Осмонду; № 8 – копія донесення останнього маршалові Пелісьє⁴³, котрого той залучає до вирішення справи про отари, про які тут ідеться; № 9 – копія листа Халіфа-паші на цю ж тему; № 10 – копія моєї відповіді; № 11 – копія мого листа полковникові д'Осмонду у відповідь на його останнє повідомлення; і, на завершення, позначена № 12, копія листа, якого при останньому розгляді справи я відправив князеві Горчакову⁴⁴, Головнокомандувачу російськими військами.

У відповідь на ці документи, Ваша світлосте, дозвольте мені розтлумачити важливість повідомлень, отриманих у цій справі. Якщо я не доб'юся повернення отар та інших викрадених із моєї власності предметів, то сподіваюся, принаймні, належним чином утвердити принцип, що мав би слугувати підґрунтям для подальших протестів – ідеться про принцип, за яким мають офіційно визнаватися права нейтральності.

Змушений рішенням маршала Пелісьє залишити отари в околицях Керчі та передбачаючи можливість того, що стратегічні мотиви могли б підштовхнути росіян зруйнувати мій маєток, аби не допустити переходу отар, сіна й соломи до рук союзників, я вважав потрібним і доцільним направити князеві Горчакову, Головнокомандувачу російськими військами, повідомлення №12, аби залишити відкритими шляхи для обґрунтованих протестів до російського уряду, на які я беззаперечно матиму право, якщо видасться така нагода.

Моя поїздка до Криму була належним чином підпорядкована зумовленим обставинами вимогам обережності та здорового глузду, я знайшов доказ її схвалення і високої оцінки з боку Командувачів обох воюючих військ: улюб'язному ставленні, котре я заслужив у генерала Врангеля й у повазі представників турецько-французької влади у Керчі. Отож, Ваша світлосте, мені, по праву, бракує лише отримати подібне високе схвалення В[ашої] С[вітлості], аби Ви, натхненні батьківським співчуттям Уряду Ї[ї] В[еличності], вважали гідним надати мені свій високий захист і підтримку для отримання справедливого відшкодування, що належить мені по праву.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 7/19 жовтня 1855 року.

³⁹ Фортеця на березі Керченської протоки.

⁴⁰ Командувач коаліційними військами у районі Керчі.

⁴¹ Поселення на заході Керченського півострова, сьогодні село Ячмінне.

⁴² Тут, імовірно, йдеться про французького військового Рейнольфа д'Осмонда (*Rainulphed'Osmond*, 1788–1862).

⁴³ Емабль Жан-Жак Пелісьє (1794–1864) – французький військовий, до Криму потрапив у травні 1855 р. в чині командувача 1-м армійським корпусом, згодом перебрав верховне командування французькими військами на півострові й у вересні цього ж року підвищений до чину Маршала Франції.

⁴⁴ Горчаков Михайл Дмитрієвич (1793–1861) – російський військовий, у 1854–1855 рр. Головнокомандувач російською армією в Криму.

Його світлості,
Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості]
Ваш пильний і надійний Слуга
Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 3

№ 90
Odessa, 14/26 de Octubre de 1855

Dirección Política

Al Exmo Sr. Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S.M.

Muy Señor mio: Por la Real orden de 23 de Agosto último que V.E. me ha hecho el honor de dirigirme, he visto con sumo placer que enterada S.M. (g.D.g.) de las perdidas que he sufrido a consecuencia del saqueo de mi hacienda y del robo de mis rebaños por las tropas turcas, se ha dignado resolver que Su Ministro en Constantinopla dé a este asunto la importancia y preferencia que merece, y que no cese en sus reclamaciones hasta haber obtenido la completa indemnización que me corresponde.

No podía caberme mayor satisfacción, Exmo Señor, de la que pruebo al ver el empeño con que procura el paternal Gobierno de S.M. obtener una reparación que me indemnice del atentado de que he sido victima, abrigando la esperanza de que al favor de tan alto amparo y mediante las bases y los principios sentados en los documentos oficiales que tuve el honor de remitirle con mi Despacho n. 85 de 7/19 del corriente se conseguirá el objeto.

Grandes y de cuantía son, además de los rebaños, los perjuicios que se me han seguido de los atentados cometidos contra mi hacienda. La casa y los almacenes fueron saqueados, robados los muebles y todo el material del establecimiento; y de resultas de haber sido barbaramente asesinados los dos guardias que quedaron, la hacienda fué enteramente abandonada, sin que nadie se atreviese a poner pie en ella, de lo que se siguió la perdida de cerca 18 mil fanegas de trigo que ha podrido en el campo, la de 50 mil quintales de heno de este año, la de ocho mil quintales del año pasado que fueron incendiados, y finalmente la de una infinidad de ganado y otros objetos de menor cuantía que fueron robados.

Para el resarcimiento de tales y tan grandes perjuicios no me queda, Exmo Señor, otro recurso que el alto patrocinio que tan benignamente se ha dignado concederme el paternal Gobierno de S.M. y que de espero con fiadamente se servira seguir dispensandome hasta conseguir la indemnización a que indudablemente tengo derecho

Dios guarde a V.E. muchos años.
Odessa 14/26 de Octubre de 1855.
Exmo Señor
B.L.M. de V.E.
Su atento y seguro Servidor
Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 90
Одеса, 14/26 жовтня 1855 р.

Політичне Управління

Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]

Вельмишановний пане! У Королівському указі від 23 серпня цього року, яким І[ї] В[еличність] вважала гідним звернутися до мене, я з превеликим задоволенням побачив,

що Ї[ї] В[еличність] (н[ехай] б[ереже] Їі Г[осподь]), поінформована про завдані мені збитки внаслідок пограбування турецькими військами мого маєтку та викрадення отар, і вважала гідним постановити, аби Їі Представник у Константинополі надав цій справі важливості та першочерговості, якої вона заслуговує, і щоб не припиняв протестувати доти, доки не буде отримано повного відшкодування, котре мені належиться.

Більшого задоволення, Ваша світлосте, я не міг би отримати, окрім пережитого тепер, побачивши готовність, з якою батьківський Уряд Ї[ї] В[еличності] турбується про отримання відшкодування, котре виправить учинок, жертвою якого я став, й утішаючись надією досягти поставленої цілі, котра покладається на прихильність настільки високого захисту і ґрунтується на принципах, усталених в офіційних документах, які я мав за честь переслати Їй у донесенні № 85 від 7/19 поточного [місяця – Б. Ч.].

Окрім отар, втрати, обумовлені вчиненими проти мого маєтку шкодами, є великими і чисельними. Будинок і склади спалено, розграбовано рухому власність і спорядження; внаслідок варварського убивства двох охоронців, які там залишилися, маєток виявився повністю покинутим, так, що ніхто не наважувався приступити до нього; відтак було втрачено близько 18 тисяч фанег⁴⁵ пшениці, котра зігнула у полі, близько 50 тисяч кінталів⁴⁶ цьогорічного сіна і вісімдесят тисяч минулорічного, яке спалили, і, нарешті, незліченну кількість худоби й інших менш важливих речей, які було викрадено.

Для відшкодування всіх цих настільки великих втрат мені не залишається, Ваша світлосте, іншого засобу крім високого заступництва, що його так сердечно вирішив надати мені батьківський Уряд Ї[ї] В[еличності], і яке, я щиро сподіваюся, надалі надаватиметься мені, доки я не отримаю відшкодування, на яке маю беззаперечне право.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 14/26 жовтня 1855 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 4

№ 1

Odessa, 22/3 de Enero de 1856

Dirección Política

**Al Exmo Sr. Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S.M.**

Muy Señor mio: El Señor Ministro Plenipotenciario de S.M. en Constantinopla me ha transmitido copia del Despacho que con referencia a la cuestión de indemnización pendiente dirigió a V.E. con fecha de 25 de Noviembre último, manifestando que la intervención francesa que yo solicité en Crimea ha complicado el negocio en términos de paralizar las gestiones que hubiese podido practicar ulteriormente a mi favor cerca del Gobierno turco; y con el fin de que no carezca V.E. de todos los datos que puedan dar luz y facilitar el acierto de la superior resolución de V.E. sobre la materia me procuró la honra de remitirle adjunta copia del Despacho que acabo dirigirle en respuesta.

⁴⁵ Фанега – іспанська міра сипучих тіл; 1 кастильська фанега дорівнює 55,5 л зерна.

⁴⁶ Кінтал – іспанська міра ваги, що дорівнює 46 кг.

Al someter a la ilustrada apreciación de V.E. cuanto en dicho Despacho espongo acerca de las consideraciones que dictaron mi conducta, y de las circunstancias que en mi concepto dejan en pie la responsabilidad exclusiva del Gobierno Otomano, me atrevo a esperar que el Gobierno de S.M. no vea en las complicaciones que señala el Señor Ministro de S.M. en Constantinopla causa suficiente ni motivo plausible para dejar de gestionar a mi favor cerca del Gabinete turco, y tanto más cuanto que militan tantas circunstancias en que apoyarse para seguir tratanto la cuestión en el mismo terreno en que ha sido colocada desde el principio.

Reconocido el derecho de propiedad y confesada la violación de este derecho por el Bajá turco, parece indudable que sobre este exclusivamente debe pesar la responsabilidad de los daños que resulten de tal acto de violencia. Halid bajá era dueño absoluto de sus acciones cuando, sin causa legítima, saqueo el 24 de Junio mi hacienda y se apodero de mis rebaños. En su arbitrio estaba la devolución de estos, repetida e inutilmente reclamada por mi y por mi administrador, desde el 24 de Junio hasta el 30 de Setiembre, fecha en que intervino la Autoridad francesa. Y que no diga el Bajá turco que el móvil de su conducta fué el interes de mi propiedad, porque documentos oficiales que tenía en sus manos declarando formalmente que los rusos me habían devuelto espontanea y religiosamente todo lo que habían sacado de ella. La carta Visirial que se ha espedido ultimamente disponiendo la devolución de los rebaños, no puede obrar ya otro efecto en tan avanzada estación que el de sentar un precioso antecedente en que apoyar ulteriores reclamaciones. Mirando, como debí mirar, esta cuestión como cuestión exclusivamente turca, yo no reclamé, ni podía reclamar contra la Autoridad francesa. Solisité tan solo, y sobre esto llamo la Superior atención de V.E., los buenos oficios del Coronel frances d'Osmond que servía o estaba bajo los ordenes del Bajá turco y cuya influencia en el ánimo de este me era conocida. No se me ocultan, sin embargo, las complicaciones que pueden derivarse de un paso que, si bien arreglado a las exigencias de la situación, puede hasta cierta punta facilitar efugios al Gobierno Otomano, pero no podrá este, a mi juicio, apoyarse jamas en ninguna razón de justicia para eludir su responsabilidad exclusiva en el negocio de que se trata.

Fundado en estas consideraciones y en la paternal solisitud del Gobierno de S.M. por los intereses de Sus súbditos, espero confiadamente, Exmo Señor, que V.E. se dignará seguir dispensándome Su alta protección y amparo hasta haber obtenido el completo resarcimiento de daños que de derecho me corresponde: daños que absorven toda la fortuna de un antiguo Servidor del Estado, víctima inocente de los atentados perpetrados con violación manifiesta del derecho de neutralidad por tropas de una nación amiga.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 22/3 de Enero de 1856.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

Copia

Exmo Sr. Enviado Extraordinario y Ministro Plenipotenciario de España en Constantinopla
Muy Señor mio: He tenido el honor de recibir el oficio de V.E. de 7 de Noviembre último con la copia de la Nota que con fecha de 30 de Octubre y con referencia de la cuestión de indemnización pendiente, se ha servido presentar a ese Sr. Ministro de Negocios Estrangeros. Este notable documento y los pasos practicados en su apoyo, patentizan el esmerado empeño

con que procura V.E. llevar a término satisfactorio este negocio, por todo lo que le ruego de agradecer las veras de mi profundo reconocimiento. Iba diferiendo la contestación de este Despacho esperando por momentos la copia de la catra Visirial que en el me ofrecía, y cuyo importantísimo documento acabo efectivamente de recibir con la atenta comunicación de V.E. de 29 de aquel mismo mes, en que se ha servido trasladarme copia del Despacho que con fecha de 25 del mismo mes ha dirigido V.E. al Exmo Señor Primer Secretario de Estado, manifestando que la intervención francesa que yo solisité en Crimea había complicado el negocio en términos de comprometer mis intereses y de paralizar la gestión que V.E. hubiese podido practicar ulteriormente a mi favor cerca del Gobierno turco.

Por muchas consideraciones este incidente me ha sido infinitamente más doloroso de lo que puedo expresar, y sobre todo porque, según se expresa V.E., ha despertado susceptibilidades que, si bien no me parecen justificadas, pueden causarle a V.E. desagrado después de haber servido promover mis intereses con tanto afán, empeño y eficacia. A mi mala estrella, Exmo Señor, y solo a mi mala estrella debo atribuir el giro que ha tomado este negocio, porque estoy en la convicción íntima de haber arreglado mi conducta a las exigencias de la situación, y tanto más cuanto que, según consta, sin la falta de pastores que retardó la entrega de dos días, había entrado yo desde luego en posesión de los rebaños, que era y debió ser, en negocio tan contravertible, el blanco de mis aspiraciones y el objeto primordial de nuestras reclamaciones. Es posible que la gravedad de mis desgracias me alucie; más fácil es esto que el que V.E. se equivoque, pero no pierdo la esperanza de que modificará su dictamen después de haberse servido meditar sobre las consideraciones que me guiaron y que voy a someter a su buen juicio.

De resultas de haber sido barbaramente asesinados los dos guardias que habían quedado para su custodia, mi hacienda estaba enteramente abandonada, robados o destruidos los muebles y todo el material de ella, y podrida en el campo por falta de obreros, la cosecha de cereales, calculada a unas diez y ocho mil fanegas. Colocado el principal establecimiento entre las avanguardias de los ejércitos beligerantes, debí mirar como cosa posible, por no decir probable, la destrucción por mano incendiaria enviada al efecto por uno u otro de los generales, de las reservas de heno y paja, de lo que se seguiría irremisiblemente la pérdida total de los rebaños, si estos tuviesen que invernar en mi dicha hacienda. Mi carta al Principe Gorchakoff no tuvo otro objeto que el de dejarme una puerta abierta para poder reclamar con derecho contra Gobierno ruso, si tamaña eventualidad viniese a consumarse por sus tropas. Y igual suerte corría de perder todos los rebaños por los rigores de la estación si no se expedían a otro punto del interno antes de entrar en el mes de Octubre. Privado a la sazón de noticias de V.E. e ignorando el giro que tomaría el negocio, debí considerar la cuestión de indemnización, de suyo controvertible, como una cuestión secundaria. Lo más esencial por el momento, sin perder pero de vista aquella, era la inmediata devolución de los rebaños, y a conseguirla debieron naturalmente dirigirse todos mis conatos. Halid Bajá, sin atender a mis reiteradas reclamaciones y a las de mis administrados, se mostraba poco dispuesto a devolverme los haciendose por lo tanto cada día más inminente de riesgo de perder toda mi cabaña. Supe entonces por mi administrador que no se resolvería a devolverlos el Bajá turco, sin el consentimiento y concurso del Coronel d'Osmond que era su brazo derecho, y que de este dependía la solución del negocio. En tal estado de cosas, no quedando tiempo material de someter el asunto a consulta de V.E. y cabiendome la seguridad de que la orden del Divan al General en Xefe turco para la devolución de los rebaños, si es que V.E. la obtuviese, no podría en ningún caso llegar a tiempo para evitar la pérdida total de la cabaña si alguna de las

eventualidades que llevo mencionadas viniese a consumarse, ño debía ya hacer el último esfuerzo para el recupero inmediato de los rebaños?

No se me ocultaban, Exmo Señor, los inconvenientes de este paso, que por cierto no fué hecho sin repugnancia y sin haberlo bien meditado antes, pero reconocida su imperiosa necesidad, procuré atenuar en lo posible sus consecuencias. Ninguna reclamación hice contra el Xefe frances, limitandome tan solo a reclamar sus buenos oficios cerca de Halid Bajá, el cual es el único responsable, a mi ver, de los atentados cometidos contra mi hacienda. Halid Bajá se apoderó, según el mismo lo confieza, de mis rebaños, y habiendose rehusado a devolvérmelos a pesar de mis protestas y de mis justas reclamaciones, es incontestable, en mi concepto, que sobre él exclusivamente debe pensar la responsabilidad de todos los daños y perjuicios que puedan derivarse de su conducta, sean cuales fueren las disposiciones que puedo haber dado más tarde un Aliado Suyo, y tanto mas cuanto que ambos Xefes han reconocido explícitamente mi derecho de propiedad.

Convento en sino el paso que hice la cuestión sería más llana y despejada, pero espero confiadamente, Exmo Sr, que estas esplicaciones modificarán el juicio que sobre el particular ha formado, y que el alto influjo de que goza V.E. en ese país y los recursos propios de la ilustración que le distingue, le abrirán las vías para seguir tratando este negocio en el mismo terreno que con su acostumbrada sagacidad ha sabido colocarlo, con éxito feliz, hasta ahora.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 19/31 de Diciembre de 1855

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento í seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 1

Одеса, 22/3 січня 1856 р.

Політичне Управління

**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]**

Вельмишановний пане! Пан Повноважний Представник І[ї] В[еличності] у Константинополі переслав мені копію Донесення, яке він, разом із повідомленням про невирішену справу відшкодування, направив В[ашій] С[вітлості] 25 листопада минулого року, вказавши що французьке втручання, котрого я домігся у Криму, ускладнило справу, паралізувавши зусилля, до яких він вдався останнім часом при турецькому Уряді на мою користь; аби В[ашій] С[вітлості] не забракло фактів, які можуть прояснити і позбавити випадковостей високе рішення В[ашої] С[вітлості] щодо перебігу подій, я вважав за честь переслати Вам у додатку копію Донесення, яке я нещодавно надіслав йому у відповідь.

Підпорядкувавши розумному рішенню В[ашої] С[вітлості] усе подане в даному Донесенні щодо розважань, які визначили мою поведінку, і щодо обставин, які, на мою думку, підтвердили виняткову відповідальність Оттоманського уряду, я наважуюсь сподіватися, що Уряд І[ї] В[еличності] не побачить у труднощах, вказаних паном Представником І[ї] В[еличності] у Константинополі, достатньої причини чи прийняттого мотиву для того, щоб перестати піклуватися моєю справою при турецькому Уряді, тим більше, що у ній проявилось стільки обставин, на які можна опертися для подальшого вирішення питання на тому ж рівні, на якому воно постало від початку.

Визнаючи право власності та зізнавшись у порушенні цього права з боку турецького паші, видається незаперечним, що винятково на нього лягає відповідальність за збитки, які стали наслідком такого акту порушення. Халід-паша був повноправним господарем своїх дій, коли, без законної на те причини, 24 червня розграбував мій маєток і привласнив мої отари. У його владі є повернення останніх, про що повторювали і неодноразово протестували я і мій управитель від 24 червня до 30 вересня, до дати, коли втрутився французький представник. І нехай турецький паша не говорить, що його поведінку підштовхнуло зацікавлення моєю власністю [росіянами – Б. Ч.], тому що офіційні документи, якими він володіє, формально доводять, що росіяни добровільно і благоговійно повернули мені все, що забрали. Отриманий нещодавно лист візира містить розпорядження про повернення отар і вже не може бути мови про інші цілі на цій стадії, лише про утвердження важливого прецеденту, що підтримує останні протести. Дивлячись на цю справу так безпосередньо, вона є винятково турецькою справою і я не протестував і не міг протестувати проти французьких представників. Я лише прохав, і з цього приводу звертався до високої уваги В[ашої] С[вітлості], добрих послуг [підкреслення оригінальне – Б. Ч.] у французького полковника д'Осмонда, який служив або перебував під керівництвом турецького паші та вплив якого на наміри останнього були мені відомими. Звичайно, для мене були очевидними труднощі, що могли б виникнути внаслідок кроку, який, якщо належним чином підпорядкуватися вимогам тієї ситуації, до певної міри міг полегшити відмовки Оттоманського уряду, але, на моє переконання, він не міг більше покликатися на жодну справедливую причину, аби уникнути виняткової відповідальності у справі, про яку тут ідеться.

Дотримуючись цих обставин і батьківської турботи Уряду Ї[ї] В[еличності] щодо інтересів своїх підданих, я щиро сподіваюся, Ваша світлосте, що В[аша] С[вітлість] вважатиме гідним надалі надавати мені свій високий захист і підтримку доти, доки не буде отримано повного відшкодування збитків, яке належить мені по праву – збитків, які поглинули всі статки давнього Слуги Держави, невинної жертви зловживання, вчиненого з відвертим порушенням права нейтральності військами дружньої нації.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 22/3 січня 1856 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

Копія

Його світлості Надзвичайному Послові та Повноважному Представникові Іспанії у
Константинополі

Вельмишановний пане! Мав за честь отримати офіційного листа В[ашої] С[вітлості] від 7 листопада цього року з копією Ноти, яку 30 жовтня Ви мали слушність подати тамтешньому п. Міністрові закордонних справ у справі незавершеного відшкодування. Цей значний документ і кроки, вчинені на його підтримку, проявляють ретельне прагнення В[ашої] С[вітлості] задовільним чином завершити цю справу, за що я щиро висловлюю Вам мою глибоку вдячність. Відкладаючи відповідь на цього листа, я очікував швидкого отримання копії листа Візира з даною мені обіцянкою, і цей надзвичайно важливий документ я щойно справді отримав разом із ввічливим повідомленням В[ашої] С[вітлості] від 29 числа цього ж місяця, з яким Ви зволили переслати мені копію офіційного листа,

котрого 25 числа того ж місяця В[аша] С[вітлість] надіслали Його світлості Першому Державному Секретареві, підтвердивши, що французьке втручання, якого я просив у Криму, ускладнило справу, піддавши ризику мої інтереси і паралізувавши клопотання, до яких В[аша] С[вітлість] вдалася останнім часом на мою користь при турецькому уряді.

Із різних причин цей випадок став для мене безмірно болочішим, аніж мені вдасться висловитися про нього, і, передусім, тому, що, як виразилася В[аша] С[вітлість], пробудив обрбзи, які, хоч мені вони видаються безпідставними, можуть засмутити В[ашу] С[вітлість] після стількох спроб сприяти моїм інтересам із такою ревністю, устремлінням і продуктивністю. Мою нещасливу зірку, Ваша світлосте, лише мою нещасливу зірку я мушу винуватити у несподіваному розвитку цієї справи, бо внутрішньо я був переконаний у необхідності підпорядкувати свою поведінку вимогам обставин, тим паче, що, як уже говорилося, не з вини вівчарів передачу [мериносів – Б. Ч.] було відкладено на два дні, після чого я вступив у володіння отарами, що стало, як і мусило статися за настільки суперечного стану справ, ціллю моїх жадань і першочерговою метою наших скарг. Може бути, що тягота моїх нещасть змушує мене виправдовуватися; швидше це, ніж вважати, що помиляється В[аша] С[вітлість], але я не втрачаю надії, що ви зміните свою думку після того як зволите обдумати зауваження, що керували мною та які я віддаю на Ваш розгляд.

Унаслідок варварського вбивства двох охоронців, які залишилися нею [власністю – Б. Ч.] опікуватися, вона виявилася повністю покинутою, розграбовано або зруйновано рухому власність і все облаштування, через відсутність робітників у полі зігнів урожай зернових, що обраховується у вісімнадцять тисяч фанег. Головна посілість опинилася між авангардами воюючих військ і я мусів розуміти як очевидний – аби не казати ймовірний – факт знищення руками паліїв, надісланих одним або іншим генералом, запасів сіна і соломи, внаслідок чого дійшло б до непростимої втрати всіх отар, які мали б зимувати у моєму помісті. Мій лист князеві Горчакову не передбачав іншої мети, як лише залишити для мене відкритими двері для обгрунтованого протесту перед російським урядом, якщо ймовірність такої величини буде довершена його військами. Подібним чином до втрати всіх отар привели б суворі умови їх перебування, якщо б їх не вдалося переправити до будь-якого іншого місця в глибині [півострова – Б. Ч.] до настання місяця жовтня. Обмежений терміновістю повідомлень В[ашої] С[вітлості] і не беручи до уваги нового повороту подій, я розглядав питання про відшкодування – само собою спірне – як другорядне. Найважливішим на той час, хоч і не втрачаючи з поля зору попереднього, було негайне повернення отар, на досягнення чого були, природно, звернені всі мої старання. Халід-паша, не беручи до уваги численних протестів від мене і від моїх управителів, виражав невелику готовність повернути мені їх, щодня роблячи більш неминучим ризик втратити все поголів'я. Тоді від мого управителя я дізнався, що турецький паша не поверне мені їх без втручання і сприяння полковника д'Осмонда, що був його правою рукою та від якого залежало вирішення справи. За таких обставин – не маючи реального часу, щоб скоритися порадам В[ашої] С[вітлості], та покластися на указ Дивана турецькому Головнокомандувачу повернути отари, якщо б В[ашій] С[вітлості] вдалося його отримати, коли я жодним чином не міг вчасно запобігти повній утраті поголів'я, якщо б довершилася одна з раніше вказаних можливостей – чи я не мусив вдатися до останнього засобу для негайного повернення отар?

Для мене, Ваша світлосте, були очевидними недоліки цього кроку, якому, звичайно, не бракувало протиріч і не вистарчило часу на добре обміркування, але, визнавши його

невідкладну важливість, я вирішив, наскільки це можливо, послабити його наслідки. Я не заявив жодного протесту проти французького Командувача, обмежившись лише залученням його добрих послуг при Халіду-паші, котрий, на мій погляд, є єдиним відповідальним за вчинені посягання на мою власність. Халід-паша, як він сам зізнався, заволодів моїми отарами і, відмовившись повернути їх, незважаючи на мої протести і справедливі вимоги, є, на мій погляд, безсумнівно [винним – Б. Ч.], бо тільки його треба вважати відповідальним за всі шкоди і збитки, що стали результатом його поведінки, яке б становище не займав згодом Його Союзник, тим більше, що обоє Командувачів беззаперечно визнали моє право власності.

Я згоден, що в протилежному випадку справа розвивалася б простіше і вільніше, але щиро сподіваюся, В[ельмишановний] п[ане], що дані пояснення змінять Вашу думку, котра склалася у цьому приватному питанні, а Ваш високий авторитет, який, В[аша] С[вітлосте], Ви здобули у тій країні, та ступінь освіченості, якою Ви вирізняєтеся, відкриють шляхи для продовження переговорів у цій справі на тому ж рівні, на який, завдяки Вашій звичній вправності, Ви зуміли їх поставити, і з таким самим успіхом, як досі.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 19/31 грудня 1855 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 5

№ 24

Odessa, 30/12 de Mayo de 1856

Dirección Política

Al Exmo Sr. Primer Secretario de Estado

El Cónsul General de S.M.

Muy Señor mio: En mi Despacho n. 20 de 9/21 de Abril último tuve el honor de exponer a V.E. las poderosas razones que me obligaron a ausentarme de Odessa para regularizar la cuestión de indemnización pendiente. Cábeme hoy de participarle mi regreso a mi destino, después de haber permanecido una semana en Kertch, ocupado en la investigación y documentación de los hechos que han producido la completa devastación y ruina de mi hacienda.

Del detenido exámen y apreciación de estos hechos resulta evidentemente, Exmo Señor, que hubo tres periodos y tres distintos causantes de tamaño desastre. Halid Bajá, Xefe de Kertch en el primer periodo, fué quien violó el primero el derecho de neutralidad, apoderándose y causando la pérdida de mis rebaños, de los cuales han quedado solo 646 reses afectadas de roña y en un estado el más deplorable, según se desprende de la carta, cuya copia n. 1 acompaño adjunta, que sobre el particular dirijí al General turco en Kertch Mehemed Bajá, quien tuvo la complacencia de verificar conmigo el nombre y estado de estas reses, ofreciendome además dar testimonio de todo a su llegada a Constantinopla. En el segundo periodo fueron los cosacos que por orden del General ruso Baron fon Wranghel pegaron fuego, sin duda por creerlo necesario a sus combinaciones militares, al heno y a la paja, cuyo incendio causo incidentalmente el de un almacén y dos grandes corrales; y finalmente las tropas del contingente turco, mandadas por el General ingles Vivian, que sucedió a Halid Bajá en el mando de Kertch, destruyeron paulatinamente los demás inmuebles y cuanto quedaba

en la propiedad, sin causa legítima que justificase su conducta. Halid-Bajá y el General ruso Wranghel confesaron sin evitación y con una lealtad que les honra su acción destructora, pero el General inglés Michell, Xefe actual de Kertch, con quien conferencié sobre el particular, negó obstinadamente la acción de sus tropas contra mi hacienda, por cuyo motivo le dirijí la Nota cuya Copia n. 2 tengo la honra de someter a la superior aprobación de V.E., remitiendole igualmente bajo el n. 3 copia de la cuenta de los daños anexa a dicha Nota.

Probada con documentos irrecusables la participación de estos distintos ejércitos en la destrucción de mi propiedad, injusto sería, a mi ver, el dejar a cargo del Gobierno turco la totalidad de los daños y perjuicios que he sufrido. Más equitativo parece que se arreglen las reclamaciones a la parte que en la devastación haya tomado cada uno de los tres distintos ejércitos: reclamar del Gobierno otomano el importe de los rebaños; del Gobierno ruso el del heno, paja y tres inmuebles; y del inglés el de los inmuebles y demás objetos indicados en la cuenta citada.

Entablada ya por el Ministro Plenipotenciario de S.M. en Constantinopla la negociación con el Ministro Otomano, solo falta que se señale la suma de los daños, cuya cuenta voy a formar y remitir al dicho Señor Ministro, a quien remitiré igualmente los documentos justificativos de los daños causados por las tropas por el contingente turco, para ponerlo en grado de entablar, si hay lugar, la negociación con el Embajador de Ynglaterra en Constantinopla o, en caso contrario, avisar lo ocurrente a V.E., con el fin de que el Gobierno de S.M. pueda, si lo juzga oportuno y conveniente, disponer que se haya la reclamación en Londres por conducta del Representante de S.M. en aquella Capital.

En cuanto al Gobierno ruso, si bien tengo fundado esperanzas de conseguir la pista indemnización que de derecho me corresponde, he creído conveniente, por ahora y hasta que reciba las instrucciones que V.E. tenga a bien darme, limitar mi acción a la documentación justificativa, y tanto más cuanto que la apreciación de la situación deja entrever la posibilidad de eventualidades que podrán ofrecer quizás el apoyo de la acción diplomática que tanto facilitaría la pronta solución y buen éxito del negocio.

La superior ilustración de V.E. me dispensa de entrar en consideraciones sobre la justicia de mi causa. El derecho de la propiedad ha sido explícitamente reconocido por los mismos xefes que lo han violado, y si combinaciones estratégicas o la conservación de sus respectivos ejércitos han exigido y podido hasta cierto punto justificar el despojo y la devastación de la propiedad de un empleado súbdito de una nación amiga, justo parece que el restablecimiento de la paz entre a ejercer su imperio la ley de indemnización, que fija los principios en que deben fundarse el derecho de reclamación y el arreglo de resarcimiento de daños.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 30/12 de Mayo de 1856.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 24

Одеса, 30/12 травня 1856 р.

Політичне Управління

**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]**

Вельмишановний пане! У моєму Повідомленні № 20 від 9/21 квітня цього року я мав за честь викласти В[ашій] С[вітлості] важливі причини, що змусили мене відлучитися з

Одеси для врегулювання питання про невирішене відшкодування. Цього разу вважаю доцільним повідомити Вам про моє повернення до місця призначення після тижневого перебування в Керчі, де я займався вивченням і обґрунтуванням фактів, які зумовили цілковите спустошення і руйнування мого помістя.

Із ретельного аналізу й оцінки цих фактів видається очевидним, Ваша світлосте, що було три періоди і три різних причини великого лиха. Халід-паша, Командувач Керчі за першого періоду, був тим, хто першим порушив право нейтральності; він спричинив втрати, заволодівши моїми отарами, з яких залишилося лише 646 голів, вражених паршею та в надзвичайно жалюгідному стані, як бачимо з листа, копія якого додається під № 1, котрого я приватним способом надіслав турецькому генералові у Керчі Мехмеду-паші, який виявився настільки милостивим, аби разом зі мною засвідчити породу і стан цих голів, пообіцявши також засвідчити все [побачене – Б. Ч.] після прибуття до Константинополя. Під час другого періоду були козаки, які, за наказом російського генерала Барона фон Врангеля, підпалили – вважаючи це, безсумнівно, необхідним для своїх воєнних маневрів – сіно й солому, а вогонь із них випадково перекинувся на склад і дві великі стайні; і, врешті, війська турецького контингенту під командуванням англійського генерала Вівіана⁴⁷, котрий замінив Халіда-пашу на посаді [Командувача – Б. Ч.] в Керчі, поступово зруйнували решту нерухомості й того, що залишилося від власності, без законної на те причини, яка б виправдала їхню поведінку. Халід-паша і російський генерал Врангель прямо і чесно зізналися, що вважають вчинені руйнування своєю заслугою, проте англійський генерал Мічел (*Michel*), теперішній Командувач Керчі, з яким я вів переговори у цій справі, категорично заперечив участь своїх військ у руйнуванні мого помістя, внаслідок чого я відправив йому ноту, копію якої під № 2 маю за честь піддати високому схваленню В[ашої] С[вітлості], передаючи також під № 3 копію розрахунку завданих збитків, долучену до вказаної ноти⁴⁸.

Участь цих різних військових підрозділів у руйнуванні моєї власності доведено незаперечними документами, тому, як на мене, буде несправедливим обвинувачувати турецький уряд у всіх завданих мені збитках і втратах. Справедливіше буде розділити претензії на частини, відповідно до яких участь у руйнуванні брали кожне з трьох військ: вимагати від оттоманського уряду вартість отар; від російського уряду – сіна, соломи і трьох об'єктів нерухомості; і від англійського – нерухомості й інших речей, вказаних у згаданому розрахунку.

Позаяк переговори Повноважного Представника Ї[ї] В[еличності] у Константинополі з оттоманським міністром уже розпочалися, бракує лише вказати суму збитків, розрахунок яких я невдовзі складу і перешлю панові Представникові, котрому також передам документи, що підтверджують збитки, зумовлені військами турецького контингенту, щоб поступово розпочати, якщо це доцільно, переговори з англійським Послом у Константинополі або, у протилежному випадку, належним чином інформувати В[ашу] С[вітлість], аби Уряд Ї[ї] В[еличності] міг, якщо вважатиме це доцільним і своєчасним, розпорядитися про подання протесту в Лондоні через Представника Ї[ї] В[еличності] у цій столиці.

⁴⁷ Сер Роберт Джон Гассей Вівіан (1802–1887) – англійський військовий, у травні 1855 р. призначений командувачем турецького контингенту в Криму (20 тис. солдатів) у чині генерал-лейтенанта, зимою 1855–1856 рр. – командувач округу Керчі.

⁴⁸ Вказана у копії сума завданих англійцями збитків становить 5 тис. 228 рублів, 40 коп.

Щодо російського уряду, хоча мої сподівання пройти шлях відшкодування, котре належить мені по праву, є добре обґрунтованими, у даний час і до отримання інструкцій, які В[аша] С[вітлість] мали слухність надати мені, я вважав доцільним обмежити свою діяльність збором підтверджуючих документів, тим більше, що оцінка ситуації дозволяє невиразно розгледіти можливості, які б могли посприяти дипломатичному втручання та полегшити швидке й успішне вирішення справи.

Нехай висока освіченість В[ашої] С[вітлості] дозволить мені долучитися до розмірковувань про справедливість моєї справи. Право власності чітко визнали ті самі командуючі, які його порушили, та якщо стратегічні маневри або збереження відповідних військ вимагали і, певною мірою, могли виправдати грабунок і руйнування власності чиновника, підданого дружньої нації, то видається очевидним, що відновлення миру мало ю розпочатися з визнання влади закону про відшкодування, що встановлює принципи, на яких повинні опертися право протесту і правило відшкодування збитків.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 30/12 травня 1856 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 6

№ 23

Odessa, 2/14 de Mayo de 1857

Dirección Política

**Al Exmo Señor Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S.M.**

Muy Señor mio: Deseoso el Emperador Alejandro de indemnizar los propietarios de Crimea que han sido arruinados por los desastres de última guerra, dispuso ya el año pasado que se nombrasen comisiones especiales en los distritos de aquella Península para examinar y precisar la extensión de los daños. La encargada del distrito de Kertch, conociendo la importancia de mi propiedad, y sabiendo que esta había sido ocupada y devastada alternativamente por las tropas rusas y por las de los aliados, se dirigió a mi en solitud de una nota exacta y concienzuda de los daños que se me habían seguido de tales deplorables acontecimientos, y en respuesta le dirigí la cuenta cuya copia n. 1 remito a V.E, adjunta, y el certificado que me dió el General ruso Wranghel, de que acompañó igualmente copia bajo el n. 2, en el cual declara este Gefé superior haber sido por su orden expresa que los cosacos pegaron fuego a mi hacienda.

Constante S.M.I. en su magnánimo propósito, ha resuelto últimamente que se forme un Comité Central en Odessa, compuesto de cada un empleado de cada uno de los distintos Ministerios y de un cierto número de personas notables de esta Ciudad, bajo la Presidencia del Gobernador General de la Nueva Rusia. Este Comité se entenderá con los especiales de Crimea y someterá a la Augusta aprobación del Emperador el resultado de sus deliberaciones, habiendo dispuesto además S.M.I. que dé cima lo antes que sea posible a este trabajo, y que mientras tanto distribuya a los propietarios más necesitados los ochocientos mil rublos de plata que al efecto ha puesto desde luego a su disposición.

Según el espíritu del Manifiesto Imperial, recientemente publicado en el "Journal" de S. Petersburgo, y también según los principios de recta justicia, no parece dudoso mi derecho al goce de la

indemnización que se conceda a los propietarios rusos. Puesta mi propiedad bajo la garantía del Gobierno ruso; sujeta a los mismos impuestos, a los mismos censos y tributos, no puede ser diferente su condición de la de un súbdito ruso respecto de los daños causados por el enemigo, quedandome además el derecho incontestable de reclamar el resarcimiento de todos los daños que el General ruso, atendiendo solo a las exigencias de combinaciones estratégicas que tenían por objeto el interés general del país, me ha causado gratuitamente. Por lo que toca a este punto no puede haber dudas ni divergencia de opiniones, puesto que si el Emperador concede una indemnización a sus súbditos por los daños causados por enemigo, es claro que no querrá ni podrá rehusarla a un súbdito de una potencia neutral y amiga por los daños que voluntariamente y en el interés general del país le han causado sus propias tropas.

Sobre ambos derechos parece está conforme la opinión particular de los individuos que componen el citado Comité Central de Odessa que acaba de constituirse, pero para el caso que la resolución definitiva de este exigiese el recurso a S. Petersburgo y el apoyo de la acción diplomática, lleno de confianza en la paternal solisitud del Gobierno de S.M. por los intereses de sus súbditos, me anticipo a reclamar el benévolo patrocinio de V.E., rogandole atentamente se sirva disponer que me preste su apoyo el Representante de S.M. la Reina (g.D.g.) en aquella Corte, y significarme si podré o no reclamar en ocurrencia el del Señor Duque de Osuna, dado el caso que este prolongase su Misión Extraordinaria en la misma. Tratase, Exmo Señor, de sumas no indiferentes que constituyen toda la fortuna y envuelven la porvenir de un antiguo y fiel Servidor del Estado, que, víctima inocente de los atentados perpetrados con violación manifiesta del derecho de propiedad por tropas de naciones amigas, se ve obligado en su vejes a vivir en una estrechez humillante, y espero confiadamente que el paternal Gobierno de S.M. se dignará seguir dispensandome su alta protección y amparo para salir de apuros y conseguir la completa indemnización que de derecho me corresponde.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 2/14 de Mayo de 1857.

Exmo Señor

V.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 23

Одеса, 2/14 травня 1857 р.

Політичне Управління

**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]**

Вельмишановний пане! Імператор Олександр⁴⁹, бажаючи відшкодувати втрати власникам Криму, котрих розорили лихоліття останньої війни, ще минулого року розпорядився призначити у повітах того півострова спеціальні комісії для вивчення й оцінки розмірів збитків. Уповноважена у повіті Керчі⁵⁰ [комісія – Б. Ч.], знаючи величину моєї власності та розуміючи, що її почергово займали і спустошували російські та союзницькі війська, звернулася до мене з проханням [подати – Б. Ч.] точний і добросовісний

⁴⁹ Тут ідеться про російського імператора Олександра II (1855–1881).

⁵⁰ У той час Керч–Снікальське градоначальництво у господарському відношенні належало до Феодосійського повіту.

перелік збитків, яких мені було завдано за тих прикрих обставин; у відповідь я відправив рахунок, копію якого під №1 пересилаю В[ашій] С[вітлості] у додатку, як і свідчення, дані мені російським генералом Врангелем, котрі я також долучаю копією під № 2, якими цей Головнокомандувач заявив, що козаки піддали вогню моє помістя за його наказом⁵¹.

Згідно з великодушним задумом Й[ого] І[мператорської] В[еличності], нещодавно вирішено створити Центральний комітет в Одесі, складений із чиновників, по одному від кожного Міністерства, і з певної кількості знатних осіб цього міста під керівництвом Новоросійського генерал-губернатора. Цей Комітет співпрацюватиме з особними [комісіями – Б. Ч.] Криму і подасть для найяснішого схвалення Імператора результат своїх перемовин, після чого Й[ого] І[мператорська] В[еличність] має намір, як тільки видасться можливим, остаточно завершити цю справу і водночас розподілити між найбільш потребуєчими власниками вісімсот тисяч рублів сріблом, що відтоді будуть в їхньому розпорядженні.

Згідно з духом Імперського маніфесту, щойно опублікованого в “Journal” С.-Петербурга⁵², а також згідно принципів очевидної справедливості, моє право на отримання відшкодування, котре надається російським власникам, не видається сумнівним. Моя власність перебувала під захистом російського уряду, була суб'єктом тих самих податків, тих самих платежів і зобов'язань, тому її становище не може відрізнитися від становища власності будь-якого російського підданого, що зазнав збитків, спричинених ворогом; окрім цього, за мною залишається незаперечне право вимагати відшкодування всіх збитків, які російський генерал, зважаючи лише на потреби стратегічного маневрування, підпорядковані загальним інтересам країни, вчинив без належної на те причини. У цьому питанні не може бути сумнівів, ні розходження в думках, бо якщо Імператор надає відшкодування своїм підданам за збитки, спричинені ворогом, є очевидним, що він не може і не захоче відмовити підданому нейтральної та дружньої потуги у відшкодуванні збитків, спричинених самовільно і заради загальних інтересів країни його власними військами.

Як видається, щодо обох прав існує згода у поглядах окремих індивідів, які входять до щойно створеного Центрального комітету Одеси, але для остаточного рішення у цій справі необхідними є ресурси із С.-Петербурга і дипломатична підтримка; сповнений вірою в батьківську турботу Уряду І[ї] В[еличності] інтересами своїх підданих, я заздалегідь прошу доброзичливого заступництва В[ашої] С[вітлості], широко благаючи Вас розпорядитися, аби свою підтримку надав мені Представник І[ї] В[еличності] Королеви (н[ехай] б[ереже] Її Г[осподь]) при тамтешньому дворі, та визначитися, чи зможе за таких обставин клопотати пан герцог де Осуна, зважаючи на те, що його Надзвичайну місію у тій столиці продовжено⁵³. Ідеться, Ваша світлосте, не про посередні суми; вони становлять усе багатство і передбачають майбутнє давнього та вірного Слуги Держави – невинної жертви злодіянь, учинених дружніми військами з відвертим порушенням права власності –

⁵¹ Вказана у копії загальна сума збитків становить 251 тис. 975 рублів, 65 коп.

⁵² Тут, імовірно, ідеться про *Journal de Saint-Petersbourg* – франкомовне видання, що публікувалося в 1825–1914 рр. і вважалося офіційним або напівофіційним органом Міністерства закордонних справ Російської імперії.

⁵³ Маріано Тельес-Хірон і Б'юфорт-Спонтін, 12-й герцог де Осуна (1814–1882) – іспанський дипломат, у 1856–1868 рр. очолював Надзвичайне посольство Іспанії у Санкт-Петербурзі. Докладніше див.: *Chuma B. La imagen del Imperio Ruso...; Marichalar A. Riesgo y ventura del Duque de Osuna /Antonio Marichalar. Madrid, 1999.*

який у старості буде змушений жити у принизливих злиднях, тож я щиро сподіваюся, що батьківський Уряд Ї[ї] В[еличності] надалі ласкаво надаватиме мені свій високий захист і підтримку для подолання нужди й отримання повного відшкодування, котре належиться мені по праву.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 2/14 травня 1857 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 7

№ 48

Одесса, 18/30 de Agosto de 1858

Dirección Política

Al Exmo Señor Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S. M.

Muy Señor mio: Cumple a mi deber elevar en conocimiento de V.E. que el Comité nombrado por el Emperador para regularizar las indemnizaciones por los daños que sufrieron los propietarios en la Guerra de Crimea, me ha asignado en una de sus últimas secciones la cantidad de 47 215 rublos de plata por los que causaron los cosacos en mi hacienda, y no habiendo tenido en cuenta el Comité las demás perdidas que sufrí, me he visto obligado a reclamar de nuevo el apoyo de Representante de S.M. en Constantinopla para conseguir del Gobierno Otomano la indemnización que en justicia me es debida por los perjuicios que me causaron las tropas turcas, a cuyo fin le he dirigido el Despacho y la exposición cuyas copias, señaladas con los números 1 y 2, tengo el honor de remitir a V.E. adjuntas.

Transmito además a V.E., bajo el n. 3, Copia del Despacho que he dirigido al propio tiempo al Ministro de S.M. en S. Petersburgo en solisitud de su apoyo, oficioso por ahora, para el cobro de la citada suma.

Al someter estos documentos y cuanto sobre el particular he practicado a la superior aprobación de V.E., me atrevo a esperar que el Gobierno de S.M., siempre solíñito por los intereses nacionales, se dignará seguir dispensandome su alta protección y amparo, disponiendo lo que su sabiduría juzgue conveniente para que las Legaciones de S. M. en ambos cortes hagan cuanto este de su parte para conducir mis justos reclamaciones a feliz éxito.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Одесса 18/30 de Agosto de 1858.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 48

Одеса, 18/30 серпня 1858 р.

Політичне Управління

Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул Ї[ї] В[еличності]

Вельмишановний пане! Вважаю своїм обов'язком донести до відома В[ашої] С[вітлості], що призначений Імператором Комітет для впорядкування відшкодування

збитків, яких зазнали власники під час Кримської війни, на одному з останніх засідань призначив мені суму 47 215 рублів сріблом за те, що вчинили козаки у моєму помісті, а позаяк Комітет не врахував решти завданих утрат, я вважав себе зобов'язаним знову просити підтримки у Представника Ї[ї] В[еличності] в Константинополі, щоб отримати від Оттоманського уряду відшкодування, котре належить мені по праву за спричинені турецькими військами шкоди, і з цією метою я відправив йому офіційного листа і свідчення, копії яких під №№ 1 і 2 маю за честь переслати В[ашій] С[вітлості] у додатку.

Також пересилаю В[ашій] С[вітлості] під № 3 копію офіційного листа, якого у той самий час я відправив Посланцеві Ї[ї] В[еличності] у С.-Петербурзі з проханням про його – досі запозятливу – підтримку в отриманні вказаної суми.

Підавши ці документи і все вчинене мною у цій справі високому схваленню В[ашої] С[вітлості], я наважуюсь сподіватися, що завжди уважний до національних інтересів Уряд Ї[ї] В[еличності] надалі уділятиме мені свій високий захист і підтримку, розпорядившись у всьому, що Ваша мудрість вважатиме необхідним, аби Представництва Ї[ї] В[еличності] при обох дворах зробили все від них залежне для провадження моїх справедливих вимог до щасливого завершення.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 18/30 серпня 1858 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 8

№ 7

Odessa, 23/4 de Febrero de 1860

Dirección Política

Al Exmo Señor Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S. M.

Muy Señor mio: El Comité de Odessa nombrado por el Emperador para arreglar las indemnizaciones por los daños que sufrieron los propietarios en la Guerra de Crimea, acaba de pagarme la cantidad de 42 245 rublos de plata en indemnización del heno y tres inmuebles de mi hacienda que incendió el General ruso Wranghel. Según la memoria que sobre el particular sometí confidencialmente a la apreciación del Imperial Ministerio de Negocios Extranjeros, parece evidente, Exmo Señor, mi derecho a reclamar del Gobierno ruso el resarcimiento de los daños que se me siguieron de la pérdida del citado heno, quemado por uno de sus Generales, y por lo tanto, ínterin pueda servirse el Gobierno de S.M. resolver lo que sea de su mayor agrado acerca la conveniencia y oportunidad de formalizar esta reclamación por la vía diplomática, he creído de mi deber solicitar el apoyo oficioso de la Legación de S.M. en S. Petersburgo para hacer presentes mis reservas al Ministerio Imperial de Negocios Extranjeros, dirigiendole a este fin el Despacho cuya copia tengo el honor de remitir a V.E. adjunta, deseando ardientemente que alcance su superior aprobación este paso, a que, para toda eventualidad, me han inducido la prudencia y la convicción íntima de que guarda perfecta armonía con la paternal solitud de V.E. por los intereses de los súbditos de S.M.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 23/4 de Febrero de 1860.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 48

Одеса, 23/4 лютого 1860 року

Політичне Управління

**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул Ї[ї] В[еличності]**

Вельмишановний пане! Одеський комітет, призначений імператором для врегулювання відшкодувань збитків, яких зазнали власники у Кримській війні, щойно виплатив мені суму 42 245 рублів сріблом як відшкодування за сіно і три об'єкти нерухомості з мого помістя, котрі спалив російський генерал Врангель. Згідно з пам'яткою, яку в цій справі я конфіденційно подав на розгляд Імперського міністерства закордонних справ, моє право вимагати від російського уряду відшкодування збитків, які спричинила втрата вказаного сіна, спаленого одним із їхніх генералів, видається, Ваша світлосте, очевидним, тому впродовж найближчого часу Уряд Ї[ї] В[еличності] мав би формалізувати, що було б повною мірою доцільним і своєчасним, цю вимогу дипломатичним шляхом, задля чого я вважав моїм обов'язком просити люб'язної підтримки у Представництва Ї[ї] В[еличності] в С.-Петербурзі та представити мої зауваження Імперському міністерству закордонних справ, і з цією метою відправив йому офіційного листа, копію якого маю за честь переслати В[ашій] С[вітлості] у додатку, палко бажаючи, аби високе схвалення отримав цей крок, на який, із усією обачністю, мене підштовхнув здоровий глузд і внутрішнє переконання, що цілком узгоджується з батьківською турботою В[ашої] С[вітлості] інтересами підданих Ї[ї] В[еличності].

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Одеса, 23/4 лютого 1860 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 9

Dirección Política

Constantinopla, 27/8 de Noviembre de 1861

Al Exmo Señor Primer Secretario de Estado

El Cónsul General de S.M. en Odessa

actualmente con Real licencia en Constantinopla

Muy Señor mio: Expuesta a S.A. Aalı Bajá la concideración que en apoyo de mi reclamación expuse a S.E. Cabuli Efendi en la conferencia que tuve con él y de que tuve el honor hacer parte de V.E. en mi Despacho de 1/13 de Agosto último, y sometidas posteriormente a la deliberación del Consejo de Ministros, este resolvió “en principio” la indemnización. Esto conseguido, que era el punto culminante del negocio, gestione con más insistencia, si cabe, para que se procediese luego al reglamento definitivo de cuentas y de las condiciones del pago. Aquí subieron de punto las objeciones, las temporizaciones y dificultades por parte del Gobierno Otomano, obstinandose él en no concederme más que cincuenta mil rublos de plata de indemnización, pagadero a larguissimos plazos, y defendiendo yo con firmeza la integridad de la cuenta arreglada “ad referendum” antes de ahora entre el Representante de S.M. Don Gerardo de Souza y S.E. Cabuli Efendi, cuando al fin y después de agotados todos los medios de avenencia, llevado yo del deseo de poner término al debate, convencido de la imposibilidad

de conseguirlo sin transigir, y teniendo presente que de la conclusión de etse negocio pendía el buen éxito de la reclamación entablada en Lóndres, creí oportuno y conveniente de concederles por ultimatum la rebaja de 3 637 rublos de plata, con la condición espresa y si neguieron de que me pagarían cierta cantidad de contado, quedando en tal modo reducida la indemnización a rublos 55 000 plata, pagaderos: una cuarta parte luego, y las tres restantes en tres años en parte igual cada año.

El Consejo, merced a las deferencias y buenas disposiciones de que me ha dado repetidas pruebas su Presidente Aali Bajá y a las cuales ciertamente creo que es debido el buen éxito del negocio, acepto mi ultimatum, y después de aprobada y sancionada su resolución por el correspondiente “Iradé” Imperial, se me han pagado luego rublos 13 750 de plata por la cuarta parte convenida, habiendo recibido además del Tesoro Imperial un título en la forma legal acostumbrada en que se obliga a pagarme igual suma en cada uno de los tres años siguientes, con lo que queda definitivamente concluido el negocio.

Por muchas consideraciones no he vacilado en hacerles el abandono de Rublos 3 637, con tal que se me pagase luego la cuarta parte de la indemnización convencida, cuyo cobro inmediato considero yo como un grandísimo triunfo en el crítico estado en que se halla actualmente el erario Turco, faltando solo para que mi satisfacción sea completa que cuanto he practicado alcance la superior aprobación de V.E. a cuyo alto amparo y patrocinio he debido el buen resultado de mi reclamación, por todo lo que ruego a V.E. se sirva agradecer el tributo de la profunda gratitud que con tal motivo tengo la honra de ofrecerle.

Como todas mis gestiones no han tenido, ni podían tener, otro carácter que el puramente oficioso, puesto que la reclamación fué entablada oficialmente desde un principio por la Legación de S.M., hoy se formaliza el arreglo con esta, y cumpliendo con mi deber y con lo que tuve el honor de ofrecer a V.E. en mi último Despacho, marchó mañana para Odessa.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Constantinopla 27/8 de Noviembre de 1861.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

Політичне Управління

Константинополь, 27/8 листопада 1861 р.

Його світлості Першому Державному Секретареві

Генеральний консул Й[і] В[еличності]

у даний час в Константинополі на підставі Королівського дозволу

Вельмишановний пане! Передані Й[ого] В[исокості] Аалі-паші⁵⁴ міркування, котрі я виклав на підтримку свого прохання Й[ого] С[вітлості] Кабулі Ефенді під час переговорів, про які мав честь повідомити В[ашій] С[вітлості] офіційним листом від 1/13 серпня цього року, і які згодом розглянула Рада міністрів, той “принципово” вирішив надати

⁵⁴ Мехмед Емін Аалі-паша (1815–1871) – державний діяч Оттоманської імперії, у 1861 р. обіймав посаду Великого Візира.

відшкодування. Дане досягнення, що стало кульмінаційною точкою в справі, привело до ще більшої наполегливості щодо якнайшвидшої появи правил розрахунку й умов оплати. Відтоді почали посилюватися заперечення, відтермінування та інші труднощі з боку Оттоманського уряду, що вперто не хотів надавати мені відшкодування більше, ніж у п'ятдесят тисяч рублів сріблом, виплачуваних упродовж тривалих термінів; але я твердо відстоював цілісність розрахунку, прийняту ще раніше “ad referendum”⁵⁵ Представником Ї[ї] В[еличності] паном Херардо де Соуса і Й[ого] С[вітлістю] Кабулі Ефенді, доки нарешті, вичерпавши всі засоби для досягнення згоди і піддавшись бажанню завершити дискусію, переконаний у неможливості отримати згоду без поступок і беручи до уваги, що від укладенню цього договору залежить успіх клопотання, розпочатого в Лондоні, я визнав своєчасним і доцільним в ультимативній формі надати знижку на 3 637 рублів сріблом із виразною умовою, що зважаючи на відмову виплатити встановлену суму готівкою, нехай сума відшкодування буде зменшена до 55 000 рублів сріблом із термінами виплати: четверта частина – відразу, три наступних – упродовж трьох років рівними частинами щороку.

Рада, завдяки поступливості та прихильному ставленню до мене її Голови Аалі-паші, докази чого я неодноразово отримував і від яких, можу впевнено сказати, залежить успіх справи, прийняла мій ультиматум і, після схвалення та затвердження свого рішення відповідним імператорським “Grade”⁵⁶, мені негайно виплатили 13 750 рублів сріблом домовленої четвертої частини; окрім цього від Імперської скарбниці я отримав правовий документ прийнятої офіційної форми, яким вона зобов'язується виплачувати мені такі ж суми щорічно протягом трьох наступних років, внаслідок чого справу було остаточно вирішено.

Щодо відмови від 3 637 рублів я не сумнівався з багатьох міркувань, лише б мені виплатили четверту частину домовленого відшкодування, отримання якої, зважаючи на критичний стан, в якому сьогодні перебуває турецька скарбниця, я вважаю величезною перемогою; аби моє задоволення було цілковитим, бракує лише здобути вище схвалення В[ашої] С[вітлості], бо успішним результатом мого клопотання я зобов'язаний Вашому високому захисту і підтримці, за все, що просив у В[ашої] С[вітлості] я сповнений глибокої вдячності, яку з цього приводу приношу Вам.

Позаяк усі мої дії не мали і не могли мати іншого характеру, окрім винятково офіційного, та зважаючи на те, що клопотання було офіційно подане Дипломатичним представництвом Ї[ї] В[еличності], сьогодні з ним оформлено угоду, тож, виконуючи мій обов'язок і все, про що мав честь повідомити В[ашу] С[вітлість] у моєму останньому листі, завтра я вирушаю до Одеси.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Константинополь, 27/8 листопада 1861 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

---

⁵⁵ З лат. “до розгляду”.

⁵⁶ З тур. “наказ”.

№ 10

№ 21

Odessa, 18/30 de Julio de 1862

Dirección Política

Al Exmo Señor Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S. M.

Muy Señor mio: Habiendo tenido la satisfacción de saber que V.E., a cuya alta protección y amparo he debido ya la indemnización de los Gobiernos por los perjuicios que sufrí en la Guerra de Crimea, se ha servido dispensar igual protección al negocio pendiente de resolución en Londres. Disponiendo que se renuevan energicamente las negociaciones, y convencido de que para que estas den el buen resultado que tan bondadosamente se ha propuesto V.E., se hace necesaria mi presencia temporal en aquella Capital para dar personalmente al Representante de S.M. la Reina, Nuestra Señora, cuantos datos y aclaraciones pueden serle necesarios para orillar las objeciones, las dificultades y pretextos que pudiera aducir el Gobierno Británico, puesto que solo podrá darlos completas él que, como yo, ha sido testigo ocular de los acontecimientos, ruego atentamente a V.E. se sirva poner el colmo a sus bondades interponiendo sus benignos buenos oficios cerca de S.M. para que para toda eventualidad se digne concederme cuantos meses de Real licencia para pasar a Londres con el fin indicado, de la cual no haré uso sino en caso oportuno y de necesidad absoluta, y autorizarme para dejar el Consulado General encargado al actual Vice Cónsul Don Antonio Calsada, persona idonea, muy considerada del público y digna de toda mi confianza.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 18/30 de Julio de 1862.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 21

Одеса, 18/30 липня 1862 р.

Політичне Управління

Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]

Вельмишановний пане! Я отримав велике задоволення, дізнавшись, що В[аша] С[вітлість], високому захисту і підтримці якої я зобов'язаний [отриманими] відшкодуваннями Урядів за збитки, завдані мені у Кримській війні, зволила так само підтримати незавершену справу в Лондоні. Знаючи, що енергійно готується відновлення переговорів, і будучи переконаним, що для отримання позитивного результату, якого так щиро бажає В[аша] С[вітлість], є необхідною моя тимчасова присутність у тій Столиці, аби особисто надати Представнику І[ї] В[еличності] Королеви, Нашої Володарки, всі свідчення і роз'яснення, що можуть бути необхідними для подолання заперечень, труднощів і відмовок, на які може покликатися Британський уряд, зважаючи на те, що повною мірою їх може надати лише той – себто я – хто був наочним свідком подій, люб'язно прошу В[ашу] С[вітлість] довершити свою доброту, доклавши добрих послуг при І[ї] В[еличності], аби вона, для уникнення непередбачуваних обставин, зволила надати мені кількамісячний Королівський дозвіл на подорож до Лондона з указаною метою,

котрим я скористаюся лише при зручній нагоді та за кончевої необхідності, й дозволила мені залишити Генеральне консульство на теперішнього Віце-консула пана Антоніо Кальсаду – компетентну особу, що користується повагою серед громадськості та заслуговує моєї поваги.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Константинополь, 18/30 липня 1862 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

№ 11

№ 24

Odessa, 27/8 de Agosto de 1862

Dirección Política

Al Exmo Señor Primer Secretario de Estado
El Cónsul General de S. M.

Muy Señor mio: Con singular retraso recibí ayer por conducto de la Legación de S.M. en Constantinopla la atenta comunicación que ha tenido V.E. a bien dirigirme con fecha de 4 de Julio último, y enterado por ella de que el Ministro Plenipotenciario de S.M. en Londres, encargado por el Ministro del digno cargo de V.E. de renovar la reclamación presentada al Gobierno de S.M. Británica por las pérdidas que causó a mi hacienda de Crimea el contingente Anglo-Otomano, juzga insuficientes para este objeto los documentos que se le han remitido y manifiesta la conveniencia de que se añadan a ellos pruebas más eficaces por medio de declaraciones de testigos oculares y de peritos que comprueben la naturaleza y el importe de estas pérdidas, hoy mismo encargo a mi apoderado en Kertch que me remita con toda la brevedad posible estos documentos fehacientes, y tan luego como les reciba tendré la honra de transmitir a V.E. acompañados de una suscita memoria conducente a facilitar nuevos datos en que pueda apoyar la reclamación el Representante de S.M. en Londres.

Para convencer mayormente el Gabinete Británico de la exactitud de mis asertos y de la imparcialidad de los testigos y peritos, acaso convendría, Exmo Señor, que aquel agente diplomático aprovechara la primera ocasión oportuna para sugerir de paso al Gobierno inglés la idea de disponer desde luego que su Cónsul en Kertch informe acerca el origen, la naturaleza y el importe de mis pérdidas. La conveniencia de este paso, que oso someter a la superior apreciación de V.E., no parece dudosa, en mi concepto, si se atiende a que por una parte se ganaría un tiempo precioso anticipando el Gobierno de S.M. Británica, una providencia que es de suponer dará más tarde, y que por otra facilitaría la solución del negocio, cabiendome la convicción íntima de que toda persona que examine imparcialmente lo ocurrido, no podrá menos que reconocer la justicia que me ajuste y mi real proceder en lo que expuesto y practicado.

Permitame V.E. que aproveche esta oportuna ocasión para ofrecerle de nuevo la expresión de mi profunda gratitud por la especial protección que se ha dignado dispensar a este negocio, así mismo que por su benévola solicitud por conducirlo a feliz término.

Dios guarde a V.E. muchos años.

Odessa 27/8 de Agosto de 1862.

Exmo Señor

B.L.M. de V.E.

Su atento y seguro Servidor

Francisco Baquer y Ribas

[український переклад]

№ 24

Одеса, 27/8 серпня 1862 р.

Політичне Управління**Його світлості Першому Державному Секретареві
Генеральний консул І[ї] В[еличності]**

Вельмишановний пане! Із незвичним запізненням учора я отримав через Дипломатичне представництво І[ї] В[еличності] у Константинополі ввічливого листа, якого В[аша] С[вітлість] зволила надіслати мені 4 липня цього року, і, дізнавшись із нього, що Повноважний представник І[ї] В[еличності] у Лондоні, уповноважений Міністром, гідним В[ашій] С[вітлості], відновити клопотання перед Урядом І[ї] Британської В[еличності] щодо втрат, які спричинив моєму помістю в Криму англійсько-оттоманський контингент, вважає недостатніми для досягнення поставленої цілі надіслані йому документи і заявляє про доцільність залучення більш дієвих доказів, таких як свідчення очевидців і експертів, які б підтвердили характер і загальну вартість цих втрат, уже сьогодні я доручив моєму повіреному в Керчі якнайшвидше переслати мені ці переконливі документи, тож відразу після їх отримання я матиму за честь переправити їх В[ашій] С[вітлості] у супроводі короткої пам'ятки, покликаної роз'яснити нові факти, що зможуть обґрунтувати клопотання Представника І[ї] В[еличності] у Лондоні.

Для більшої переконливості Британського кабінету щодо точності моїх тверджень і неупередженості свідків та експертів, мабуть, буде доцільним, В[аша] С[вітлосте], аби той дипломатичний представник скористався першим доречним випадком і підказав англійському урядові думку терміново розпорядитися, щоб їхній консул у Керчі повідомив про причини, характер і загальну вартість моїх втрат⁵⁷. На мою думку, доцільність кроку, який я наслідився піддати високому аналізу В[ашої] С[вітлості], не видається сумнівною, якщо брати до уваги те, що, з одного боку, виграється цінний час для випередження Уряду І[ї] Британської В[еличності] – завбачливість, що, як можна припустити, припадє пізніше – а, з іншого боку, полегшується вирішення справи, адже, на моє внутрішнє переконання, будь-яка особа, котра неупереджено проаналізує те, що сталося, не зможе не визнати справедливості, якої я дотримуюся і відповідності моїх дій щодо викладеного і вчиненого.

Дозвольте, В[аша] С[вітлосте], скористатися цим своєчасним випадком, аби знову виразити Вам мою глибоку вдячність за особливе заступництво, яким Ви розпорядилися наділити мене у цій справі, а також за доброзичливу турботу довести її до успішного завершення.

Хай Бог береже В[ашу] С[вітлість] багато років.

Константинополь, 27/8 серпня 1862 року.

Ваша світлосте,

Ц[ілюю] Р[уки] В[ашої] С[вітлості],

Ваш пильний і надійний Слуга

Франсиско Бакер-і-Рібас

⁵⁷ Можемо припустити, що пропозиція звернутися до англійського консула в Керчі ґрунтувалася не лише на об'єктивних обставинах. Ще в 1835 р. Ф. Бакер-і-Рібас розкрив свої дружні стосунки з англійським консулом в Одесі, порекомендувавши його брата на посаду іспанського консула в Таганрозі, див.: AHN, SE, Legajo 8351: Carta de Francisco Baquer y Ribas del 1/13 de Marzo de 1835.

**“INNOCENT VICTIM” OF THE CRIMEAN WAR (1853–1856):
HISTORY OF SPANISH CONSUL F. BAQUER Y RIBAS**

Bohdan CHUMA

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of the Modern and Contemporary History of Foreign Countries
1 Universytetska str., Lviv 79000, Ukraine

On the basis of still unpublished archival materials, the aspects of life of the Spanish Consul in Odesa Francisco Baquer y Ribas in the 1855–1863 years are described in this article. During the war his estate in the Crimea near Kerch, was robbed and destroyed by Turkish, Russian and English troops in turn; total losses amounted to more than 250 thousand rubles. For the compensation of damages the consul had to resort to active diplomatic correspondence and with the help of Spanish government he successfully applied for the compensation of losses to the Governments of the Russian, Ottoman and British empires. The study of the materials of this correspondence and publication of certain letters allow us to look at the history of the Crimean War (1853–1856) and its consequences from the perspective of the individual, his or her own microhistory.

Key words: Crimean War, Consulate General of Spain in Odesa, F. Baquer y Ribas, diplomatic correspondence, microhistory.

**“НЕВИННАЯ ЖЕРТВА” КРЫМСКОЙ ВОЙНЫ (1853–1856):
ИСТОРИЯ ИСПАНСКОГО КОНСУЛА Ф. БАКЕРА-И-РИБАСА**

Богдан ЧУМА

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра новой и новейшей истории зарубежных стран
ул. Университетская 1, Львов 79000, Украина

На основании ранее неопубликованных архивных материалов в статье раскрыто перипетии жизни испанского консула в Одессе Франсиско Бакера-и-Рибаса в 1855–1863 гг. Во время военных действий его поместье в Крыму, близ Керчи, поочередно грабили и разрушали, турецкие, российские и английские войска; общие потери составили более 250 тыс. рублей. Для возмещения убытков консулу пришлось прибегнуть к активной дипломатической переписки и, с помощью испанского правительства, успешно ходатайствовать о возмещении потерь перед правительствами Российской, Османской и Британской империй. Изучение материалов переписки и публикация отдельных писем позволяет посмотреть на историю Крымской войны (1853–1856) и ее последствия снизу – с точки зрения опыта отдельной личности, ее собственной микроистории.

Ключевые слова: Крымская война, Генеральное консульство Испании в Одессе, Ф. Бакер-и-Рибас, дипломатическая корреспонденция, микроистория.

Стаття надійшла до редколегії 8.04.2013

Прийнята до друку 13.05.2013